

BANKALARDA SABİT GETİRİLİ MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ VE MUHASEBE UYGULAMALARI

*Mehmet İSLAMOĞLU**

*Orhan BOZKURT***

ÖZ

Sabit getirili menkul kıymetler yatırımcılar tarafından rağbet gören ve günümüzde halen önemini koruyan finansal enstrümanlardır. Türkiye’de tüzel kişilik olarak bankalar kaynaklarının en büyük kısmını kredilerden sonra sabit getirili menkul kıymetlere özellikle de DİBS’lere plase etmektedirler. Mali tablolar açısından bakıldığında, bankaların aktifinde önemli bir paya sahip olan söz konusu kıymetlerle ilgili olarak, farklı değerlendirme yöntemleri kullanılmasının mali tablo sonuçlarını önemli ölçüde farklılaştırdığı söylenebilir. Finansal tabloların hazırlanma sürecinin eksiksiz ve doğru bir şekilde tamamlanması, ulusal ve uluslararası yatırımcılar, kredi derecelendirme kuruluşları, BDDK, SPK ve vergi otoritesi gibi finansal tablo kullanıcıları açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada, sabit getirili menkul kıymetlerin değerlendirilmesi ve muhasebe uygulamaları ulusal mevzuat ve uluslararası standartlar çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sabit Getirili Menkul Kıymetler, Türkiye Muhasebe Standartları,

Jel Kodu: G21, G23, M41

VALUATION AND ACCOUNTING PRACTICE OF FIXED INCOME SECURITIES IN BANKING INDUSTRY

ABSTRACT

Fixed income securities are the financial instruments which are highly demanded by investors and still important at present. After credits, Banks as legal personalities in Turkey, place the greatest part of their resources to fixed income securities, in particular Government Domestic Debt Instruments. From the stand point of financial statements, it can be said that using different evaluation methods in relation to the said instruments which constitute the important part of the assets of the banks differentiates the results of the financial statements to a considerable extent. The completion of process of preparing a complete and accurate financial statements are important for users of the said statements

* Bartın Üniversitesi, İİBF, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, mislamoglu@bartin.edu.tr.

** Uludağ Üniversitesi, İnegöl İşletme Fakültesi, obozkurt@uludag.edu.tr.

like national and international investors, credit rating institutions, Banking Regulation and Supervision Agency, Capital Market Board, and tax authorities. Therefore, in this study, evaluation and accounting applications of fixed income securities are discussed within the framework of national legislation and international standards.

Keywords: Fixed Income Securities, Fair Value Accounting, International Accounting Standarts.

Jel Code: G21, G, 23, M41

GİRİŞ

Finansal araçların ölçümünü ve değerlemesini esas alan Uluslararası Muhasebe Standardı (UMS) 39, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından ilk defa 2000 yılında yayımlanmış ve ilgili ülkelerde yer alan işletmelerde 2001 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye’de de Uluslararası Muhasebe Standartları’nın Türkçeye çevrilerek aslına uygun şekilde yorumlanması amacıyla Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’na benzer bir yapılanma olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu kurulmuştur. UMS 39’un Avrupa Birliği ülkelerinde 01.01.2005 tarihinden itibaren uygulanma kararını müteakip, Türkiye’de de UMS 39 ile uyumlu olarak “TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardı 31.12.2005 tarihinden sonraki hesap dönemleri için uygulanmak üzere 03.11.2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır. UMS veya TMS 39 finansal varlıkların değerlemesi ve özellikle değerlemenin finansal tablo sonuçlarını önemli ölçüde değiştirmesi gibi bir süreci beraberinde getirmiştir.

UMSK tarafından Kasım 2009’da, UMS 39’un yerine yeni bir standart yayınlamıştır. UFRS 9 “Finansal Araçlar” isimli bu yeni standart, 1 Ocak 2013 tarihinde ya da bu tarih sonrasında açıklanacak mali tablolarda geçerli olacaktır. Ancak işletmeler isteğe bağlı olarak söz konusu tarihten önce de yeni standardı uygulayabilmektedir. Standartta finansal varlıkların sınıflandırması ve ölçümü ile ilgili yenilikler yer almaktadır. Konsolide edilmeyen özel amaçlı işletmeler ile ilgili açıklamaların yanı sıra, standartla birlikte aşamalı değer düşüklüğü, finansal riske karşı koruma muhasebesi ve finansal durum tablosu dışı bırakma ile ilgili açıklamaların olduğu kurallar da uygulamaya konulacaktır.

TMS 39 ve UFRS 9’deki muhasebe ve değerlendirme esaslarının finansal tabloları hazırlayan kişilerce çok iyi bir şekilde anlaşılıp özümsemesi, finansal bilgilerin güvenilir, şeffaf ve doğru olarak üretilebilmesinin ön şartıdır. Bu itibarla finansal varlıkların ilk defa kayda alınmaları ile başlayan ve değerlendirme ve bilanço dışı bırakılma ile sonuçlanan süreçte, mali tabloların standarda uygun bir şekilde hazırlanması çok önemli hale gelmektedir. Zira finansal tabloların hazırlanması sürecinde var olmayan finansal tablo kullanıcıları (yatırımcılar, düzenleyici otorite vb.) bundan zarar görebilmektedir.

UFRS veya TFRS’ye göre, finansal varlıklar, gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan, satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulması öngörülen olmak üzere değerlendirme yöntemleri farklı bu üç muhasebe portföyünde sınıflanabilmektedir ve temelde kullanılan değerlendirme yöntemleri, piyasa değeri ve iç verim yöntemidir.

Çalışmada sabit getirili menkul kıymetlerin değerlemesinde kullanılan değer tanımları genel olarak açıklanmıştır, sonrasında SGMK’nın banka bilançosundaki portföy sınıflaması esas alınarak, her bir

portföy için ulusal ve uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarındaki değerleme esasları çerçevesinde muhasebe süreci, örnekler uygulamalarla desteklenerek açıklanmıştır. Muhasebe kayıtları, BDDK'nın 26.01.2007 tarih ve 26145(mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi (Bakınız EK-1) Hakkındaki Tebliği'ne uygun olarak oluşturulmuştur. SGMK'nın kesin alışı, kesin satışı ve itfa durumları ayrı ayrı ele alınmıştır.

1. Literatür Özeti

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde; Amerika Birleşik Devletleri'nde, bazı menkul kıymetlerin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesinin banka gelir tablosu ve öz kaynağı üzerinde oluşan dalgalanmanın etkisini tespit etmek için araştırmalar yapılmıştır. Barth, Landsman ve Wahlen (1995,577-605) örnek olarak seçtikleri Amerikan bankaları üzerinde, 1971 ve 1990 yılları arasında menkul kıymetlerle ilgili gerçeğe uygun değere ilişkin dataları bankaların raporlarından elde ederek bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. İlgili dönemde, menkul kıymetleri gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesinin finansal sonuçlarının, tarihi maliyetle değerlendirilmesinin finansal sonuçlarına göre daha dalgalı bir seyir izlediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Bernard, Merton ve Palepu (1995, 1-32) gerçeğe uygun değer yönteminin Danimarka bankalarının muhasebe uygulamaları üzerindeki etkisi üzerine bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesinin Danimarka bankalarının karlarındaki dalgalanmayı üç dört kata kadar artırdığını ortaya koymuşlardır.

Yonetani ve Katsuo (1998, ss. 33-43) 87 Japon bankası üzerinde, 1989 yılında başlayıp 1996 yılında sona eren dönem için bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada, gerçeğe uygun değer muhasebesi uygulandığında elde edilen finansal sonuçların daha dalgalı bir seyir izlese de, bu artan dalgalanma kesin bir şekilde ekonomik riski yansıtmamaktadır.

Gebhardt, Reichardt ve Wittenbrink (2003), Alman bankaları üzerinde "Bankacılık sektöründe finansal enstrümanların muhasebesi ve bir simülasyon modeli ile varılan sonuçlar" adlı bir çalışma yapmışlardır. Yapılan çalışma mevcut UMS 39 hükümleri ile UMS 39 yürürlüğe girmeden önceki UMS hükümleri ile riskten korunma muhasebesi uygulanarak veya uygulanmadan hazırlanan finansal tabloların analiz edildiği bir modeldir. Simüle edilen modelde banka, yatırım ve ticari bankacılık faaliyetleri ile uluslararası çağdaş bir bankanın önemli özelliklerini yansıtmaktadır. Modelde kısa vadeli fonlamanın dışında, uygulama dönemi boyunca bankanın varlık ve yükümlülüklerinde başlangıç koşulları muhafaza edilmiştir. Uygulama dönemi olan 1996 ve 1998 yılları arasında piyasa faiz oranlarının düştüğü ve yükseldiği bir ortamda, yılları itibariyle söz konusu değerlendirme yöntemleri kullanılarak elde edilen finansal tablo sonuçları analiz edilmeye çalışılmıştır. Birinci olarak, UMS 39'a göre tam riskten korunmanın uygulandığı banka ile ilgili olarak, piyasa faiz oranlarındaki hareketliliğin bankanın dönem kar zararında dalgalı bir seyir oluşmasına sebep olabileceği sonucuna varmışlardır. İkinci olarak ise aynı senaryoda kısmi riskten korunmayı uygulayan bankanın değerlendirme sonuçlarına göre bir kayıp ve kazanç doğsa da, tam riskten korunmanın uygulandığı bankaya kıyasla piyasa faiz oranlarındaki dalgalanmadan daha az etkilenebileceği sonucuna varmışlardır.

2. Sabit Getirili Menkul Kıymetlerde Değer Tanımları

2.1. Nominal Değer

Genel ifadeyle, nominal değer, para, çek, senet, hisse senedi, tahvil, pul vb. menkul (taşınabilir) kıymetlerin üzerinde yazılı olan değerdir. Nominal değer, bir başka deyimle itibari değer, her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerlerdir(VUK,2010,266.md).

Sabit getirili menkul kıymetler açısından da nominal değer veya itibari değer senedin üzerinde yazılı değerdir. Nominal değer, tahvili elinde bulunduranın vade sonunda anapara ödemesi olarak alacağı tutarı ifade eder. İhraç edilen devlet tahvillerinin nominal değeri o tahvilin geri ödeme günündeki değerini ifade ettiğinden iskontolu veya sıfır kuponlu bir tahvilin piyasa değeri nominal değerinin altında olur ki, iskontolu tahvili alarak devlete borç veren kişi kazanç elde edebilir. Kuponlu tahvil-lerde ise durum farklıdır. Kuponlu tahviller gelecekte elde edilecek dönemsel nakit akışları sebebiyle genellikle primli olarak yani nominal değerinin üzerinde işlem görürler.

2.2. Piyasa Değeri

Piyasa değeri, rayiç bedel, pazar, normal alım satım değeri, sürüm değeri kavramları ile eş anlamlıdır.

Borsa rayici, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekseticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder (VUK,2010,263.md).Rayiç bedel, bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir (VUK,2010,mükerrer 266.md).VUK açısından rayiç değer taraflar arasında bir iktisadi kıymete ilişkin muvazaadan arı bir şekilde oluşan değerdir. Organize bir piyasanın varlığı halinde ise iktisadi kıymetin değerlendirme gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder.

TMS açısından piyasa değeri kavramı, gerçeğe uygun değer tanımında, “Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır(TMS 39, 9.md).” şeklinde açıklanmaktadır. Gerçeğe uygun değer tanımının altında işletmenin tasfiye olma, faaliyetlerinin kapsamını önemli ölçüde daraltma veya işletmenin sürekliliği kavramıyla zıt koşullar içeren bir işlemde bulunma niyet ve ihtiyacının bulunmadığı sınırsız bir faaliyet ömrüne sahip olduğunun kabulü yatar. Dolayısıyla gerçeğe uygun değer, işletmenin, yapmaya zorlandığı bir işlemde, zorunlu tasfiye veya satışta elde edeceği veya ödeyeceği bir tutar değildir. Diğer yandan, gerçeğe uygun değer ilgili aracın kredi kalitesini yansıtır(TMS 39, UR69).Piyasa değeri temelli sistemler, verimliliği azalan endüstrilerde firmaları, reel olarak sermaye üretmeleri konusunda zorlayıcı bir etki yaratmaktadır (Rajan ve Zingales,2003,34).

2.3. Maliyet Değeri

Maliyet, mal ve hizmetler için ödenen tutar veya o mal ve hizmeti üretmek, yaratmak için katlanılması gereken bedeldir. Söz konusu mal veya hizmet tamamlandığında, maliyet artık tarihi bir gerçektir. Varlığın beklenen ekonomik faydasının işletmeye akmasının muhtemel olması ve ilgili kalemin

güvenilir bir şekilde ölçülebilen bir maliyet veya değerinin bulunması halinde bir varlık bilançoya alınır.

2.4. Etkin Faiz Yöntemiyle Hesaplanan İtfa Edilmiş Maliyet (İç Verimli Değer)

Finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır.

Etkin faiz yönetimi, finansal varlık veya borcun (veya bir finansal varlık veya borç grubunun) itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu dönem dağıtılmasıdır. Etkin faiz oranı (IRR); finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır (Breadley, Myers ve Allen, 2006, 93). Etkin faiz oranının hesaplanması sırasında, işletme, gelecekteki kredi zararlarını dikkate almaksızın, ilgili finansal aracın sözleşmeye bağlı tüm koşullarını (örneğin peşin ödeme, alım opsiyonu ve benzeri opsiyonlar) göz önünde bulundurmamak suretiyle nakit akışlarını tahmin eder. Bu hesaplama, etkin faiz oranının bir parçası olan ve sözleşmenin tarafları arasında ödenen veya alınan tüm masraf ve puanlar ile işlem masraflarını ve diğer her türlü prim ve iskonto içerir. Benzer nitelikteki finansal araç grubuna ait nakit akışlarının ve beklenen ömrün güvenilir bir şekilde tahmin edilebileceği varsayılır. Ancak, ilgili finansal araca (veya finansal araç grubuna) ait nakit akışlarının ve beklenen ömrün güvenilir bir şekilde tahmin edilmesinin mümkün olmadığı bazı ender durumlarda, işletme, ilgili finansal aracın (veya finansal araç grubunun) sözleşme süresinin tamamında gerçekleşmesi öngörülen sözleşmeye bağlı nakit akışlarını kullanır (TMS 39 9.md).

3. Bankalarda TMS'ye Göre Sabit Getirili Menkul Kıymetlerin Sınıflandırılması ve Değerlemesi

TMS 39 da dört finansal araç çeşidine yer verilmiştir. Bunlar;

- (a) Gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan finansal varlık ve finansal borçlar,
- (b) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar,
- (c) Satılmaya hazır finansal varlıklar,
- (d) Kredi ve alacaklar,

Yukarıda belirtilen bu dört finansal araç kategorisinden ilk üç sırada yer alan finansal araç tanımı SGMK'nın da sınıflandığı finansal araç grubundandır.

UMS 39 finansal varlık ve borçlarla ilgili olarak özetle aşağıda yer alan konular ile ilgilendir (AFPC Press Release, 05.02.2008, 1):

- Finansal varlık ve borçların bilançoda muhasebeleştirilmesi veya kayıt altına alınması,
- Finansal varlık ve borçların farklı kategorilerde sınıflanması ve sınıflama sonrasında değerlendirilmesi,
- Finansal varlık veya borca ilişkin doğan kazanç veya kaybın dönem kar zararı veya öz kaynak hesabından birinde muhasebeleşmesi.
- Kayıt altına alınmış finansal varlık ve borçların bilanço dışı bırakılması. İşletme bir varlığı aşağıdaki durumlarda bilanço dışı bırakır (TMS 39,17 md.):

a)İlgili varlığa ait nakit akışlarına ilişkin sözleşmeden doğan hakkının süresinin dolması,

b)Finansal varlığı devretmesi ve söz konusu devir işleminin bilanço dışı bırakılmayı gerektirmesi.

Daha önce işletmenin bilançosunda kayıt altına alınmış bir finansal varlık veya finansal borcun, bilanço dışı bırakılmasında teslim tarihi veya işlem tarihi muhasebesi yöntemlerinden biri esas alınır.

İşletmenin bir finansal varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve yararları önemli ölçüde devretmiş olması durumunda, söz konusu varlığı bilanço dışı bırakması gerekir. Bir finansal varlığın koşulsuz satışı, işletmenin mülkiyetten kaynaklanan bütün risk ve yararları büyük oranda devrettiği durumlardan biridir.

Bir işletmenin devredilen varlık üzerinde kontrol sahibi olmaya devam edip etmediği devralan tarafın anılan varlığı satma imkanına bağlıdır. Devralan tarafın, varlığın tamamını, ilişkisiz bir üçüncü şahsa satma kabiliyetinin bulunması ve söz konusu satışı tek taraflı olarak ve herhangi ilave bir kısıtlama öngörmeksizin gerçekleştirebilmesi, işletmenin artık kontrol sahibi olmadığı anlamına gelir. Diğer bütün durumlarda işletme kontrol sahibi olmaya devam eder(TMS 39,23 md.)

Bir finansal varlığın tamamen bilanço dışı bırakılması sonucunda elde edilen tutar ile doğrudan **özkaynaklarda** muhasebeleştirilmiş bulunan her türlü birikmiş kazanç veya kaybın toplamından oluşan tutar ile defter değeri arasındaki farkkar veya zararda muhasebeleştirilir. Örneğin satılmaya hazır finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimler, diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilmekte ve varlık elden çıkarıldığında satış kar veya zararının hesaplanmasında dikkate alınmaktadır.

TMS 39'a göre, dört finansal varlık portföyü dikkate alınarak, finansal varlıkların ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslar aşağıda Tablo 1 aracılığıyla özetlenmiştir.

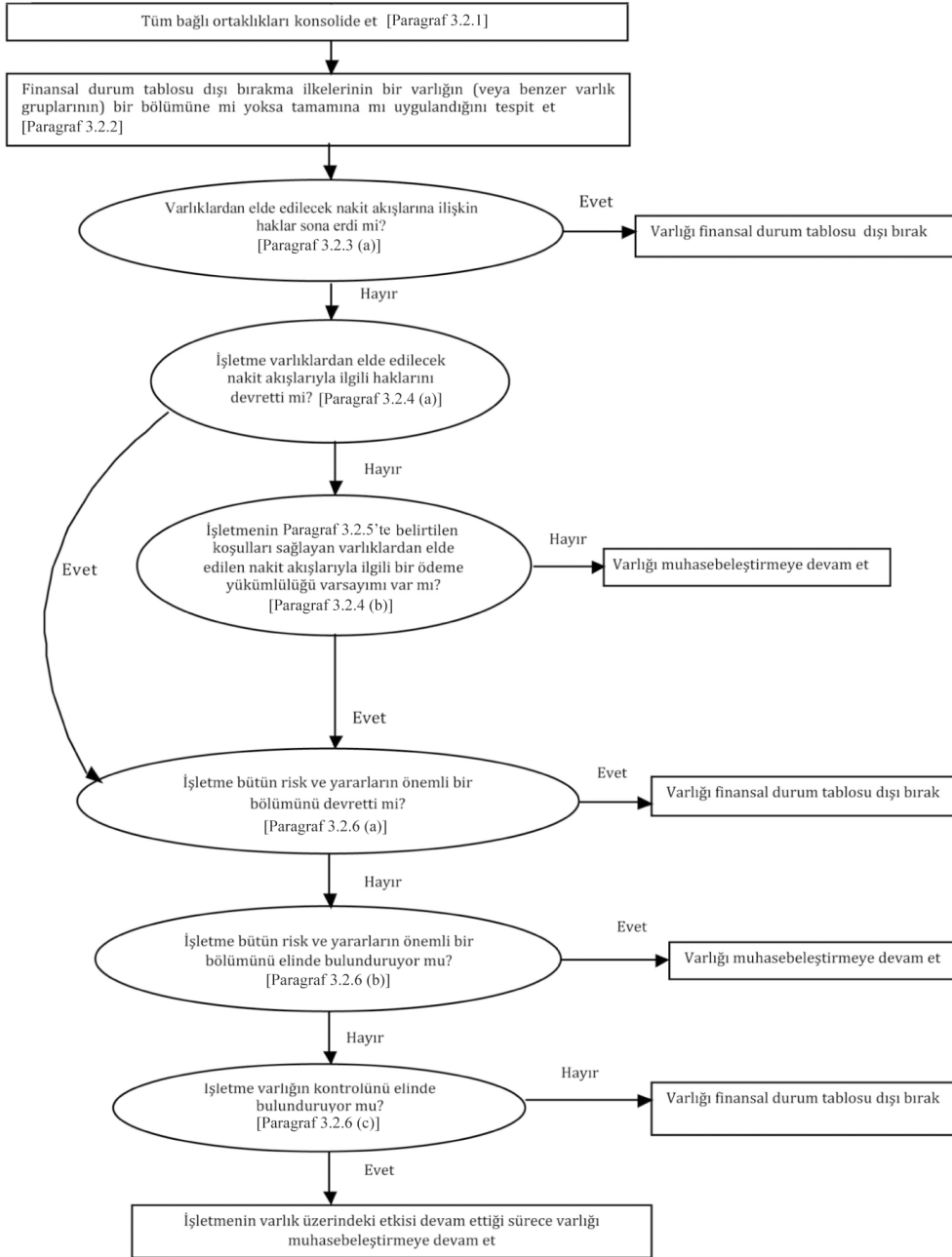
Tablo 1. Finansal Varlıkların Ölçülenmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar

Finansal Varlıklar	İlk Muhasebeleştirme	Sonraki Dönemlerde Muhasebeleştirme	İşlem Maliyetleri	Kur Farkları	Değer Düşüklüğü
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar-Borçlanma Senetleri	Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değerle ölçülür. Değerleme farkı kar zarara yansıtılır	Doğrudan gider yazılır.	Kar zarara yansıtılır.	Hesaplamaya gerek yoktur.
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar	Gerçeğe uygun değer	Etkin faiz yöntemine göre hesaplanan itfa edilmiş maliyet	Gerçeğe uygun değere dahil edilir	Kar zarara yansıtılır.	Hesaplanır kar zarara yansıtılır
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar-Borçlanma Senetleri	Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değere dahil edilir	Kar zarara yansıtılır.	Toplam zarar,diğer kapsamlı gelirden dönem kar zararına aktarılır. Karşılığın iptali durumunda, varlığın değerinde meydana gelen artış kar zararda raporlanır
Kredi ve Alacaklar*	Gerçeğe uygun değer	Etkin faiz yöntemine göre hesaplanan itfa edilmiş maliyet	Gerçeğe uygun değere dahil edilir	Kar zarara yansıtılır.	Hesaplanır kar zarara yansıtılır

*Sabit getirili menkul kıymetlerin sınıflandırıldığı bir portföy değildir.

Aşağıda yer alan akış çizelgesi ise, finansal varlığın bilanço dışı bırakılıp bırakılmadığının ve ne kadarının bilanço dışı bırakıldığının değerlendirilmesi sürecini göstermektedir(TMS 39, UR36).

Şekil 1. Finansal Varlıkların Bilanço Dışı Bırakılmasına İlişkin Akış Çizelgesi

01.01.2013 tarihinden sonraki finansal tablolarda uygulanmak üzere yayınlanan ve 01.01.2013 tarihinden önce uygulanması isteğe bağlı olan UFRS 9 “Finansal Araçlar” Standardı ile UMS 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” Standardının karşılaştırılması ve UFRS 9 ile getirilen yenilikler ise aşağıda Tablo 2’ de özetlenmiştir.

Tablo 2.UMS 39 ile UFRS 9'un Karşılaştırılması

	UMS 39	UFRS 9
Standardın Adı	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme	Finansal Araçlar
Uygulanabilirlik	01.01.2013 tarihine kadar	01.01.2013 tarihinden itibaren yürürlükte, erken uygulama mümkün
Sınıflandırma Borçlanma Senetleri	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Satılmaya Hazır Vadeye Kadar Elde Tutulacak Kredi ve Alacaklar	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan İtfa Edilmiş Maliyetle Değerlenen
Ölçümleme Borçlanma Senetleri	Vadeye Kadar Elde Tutulacak veya Kredi ve Alacaklar olarak sınıflanan varlıklar itfa edilmiş maliyetle ölçülür. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan ve Satılmaya Hazır olarak sınıflanan varlıklar gerçeğe uygun değerle ölçülür.	Finansal varlıklar ölçümleme kategorileri açısından iki sınıfa ayrılmıştır. Bu sınıflandırmada işletmenin finansal varlıklarının yönetimi için iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri dikkate alınır. İşletme, finansal varlığı sözleşmeye dayalı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde bulunduruyor ve sözleşmeye dayalı olarak anapara ve faiz ödemeleri şeklinde bir nakit akışı söz konusu ise itfa edilmiş maliyetle ölçülür. İşletmenin amacı, finansal varlıkların gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişiklikleri nakde dönüştürerek kazanç elde etmek ise, işletmenin iş modeli, bu varlıkları sözleşmeden doğan nakit akışlarını tahsil etmek değildir. Bu sınıfta yer alan finansal varlık portföyü gerçeğe uygun değerle ölçülür, değerlendirme farkları kar ya da zarar yansıtılır.
Değer Düşüklüğü	UMS 39'a göre itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen ve gerçeğe uygun değerle değerlendirilerek değerlendirme farkı diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilen finansal varlıklarda değer düşüklüğü hesaplanmaktadır. Bazı finansal varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararlarının iptali yasaklanmıştır.	Yeni sınıflandırma modelinin bir sonucu olarak, sadece itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklar değer düşüklüğüne tabidir. Tüm değer düşüklüğü zararları iptal edilebilmektedir.
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelirden Muhasebeleştirilen Finansal Varlıklar	Satılmaya Hazır Finansal Varlıkların gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimler diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilmekte ve varlık elden çıkarıldığında satış kar veya zararının hesaplanmasında dikkate alınmaktadır.	Satılmaya Hazır Finansal Varlık sınıflandırmasına son verilmiştir. Ancak işletme varlığı gerçeğe uygun değerle değerlendirilip değerlendirme farklarını özkaynaklarda raporlamayı tercih edebilir. Bu durumda varlık elden çıkarıldığında diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilen değerlendirilmefarkları kar veya zararla ilişkilendirilmektedir. Ancak istenirse özkaynak kalemleri arasında transfer edilebilmektedir.

3.1. Gerçeğe Uygun Değeri ile Değerlenerek Sonucu Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlık Olarak Sınıflama

Aktif bir pazarı olan finansal varlıkların sınıflandırılabilirdiği bir muhasebe portföyüdür(Örten, Kavalve Karapınar,2008,478).Gerçeğe uygun değer yaklaşımının muhasebe standartlarında yer alması, 1980’li yıllarda ABD’de yaşanan Saving-Loans Krizi ile ortaya çıkmıştır. Bu tarihte bankalar için muhasebede varlıkların piyasa fiyatı ile değerlendirme kuralının söz konusu olmaması nedeniyle, bankalar güçlü finansal yapıya sahip olduklarını göstermek için tarihi maliyetle kaydedilmiş finansal varlıklarını piyasa fiyatı ile satıp, raporlanacak öz kaynaklarını arttırarak bilançolarını manipüle edebiliyorlardı. Bu uygulamaların, banka bilançolarının kalitesini bozması standart hazırlayıcılarını arayışlara sevk etmiş olup bu doğrultuda, FASB finansal varlık ve yükümlülükler ile ilgili olarak gerçeğe uygun değer kavramını geliştirmiştir(Özkan ve Terzi, 2009,4). Gerçeğe uygun değer kavramı, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’na ise, 1982 yılında çıkarılan IAS 20:Devlet Teşvik ve Yardımları ile ilgili standartla girmiştir. Bundan sonra çıkarılan birçok standartta gerçeğe uygun değer yaklaşımı ile ilgili açıklamalara yer verilse de, son çıkartılan altı standartta (IAS 39, IAS 40, IAS 41, IFRS 2, 3, 5) gerçeğe uygun değer yaklaşımının benimsendiği görülmektedir (Tokay,Deran ve Aktaş,2005,14).

Gerçeğe uygun değer muhasebesi 1990 lı yılların başından itibaren ABD GKMI’ nde ifade bulmasına rağmen gerçeğe uygun değer ölçümünün yaygın olarak kullanımı son on yılda, daha iyi yatırım kararları alınabilmesine yardımcı olacak uygun ve tutarlı finansal tablolar üretilebilmesi için öncelikli olarak yatırımcının talebi üzerine, istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir. Uluslararası anlamda, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) gerçeğe uygun değer her türlü finansal araç için kullanılabilir tek ölçüm yöntemi olarak gördüğünü ifade etmektedir. Buna rağmen UMSK’ nın bazı konuları ve başlıkları gerçeğe uygun değer genel tanımı dışında ayrı olarak açıklaması gerekmektedir. Tüm bu konu ve başlıklar konusunda çözüm geliştirmek çok uzun zaman alabilir(Grand Thorton,10.06.2008,2).

Gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıklarda, gerçeğe uygun değer çoğu kez borsa fiyatıdır. Borsa fiyatı olmasa da bazı varlıkların değerini yetkili otoriteler (TCMB’nin Hazine bonoları ve devlet tahvillerinin fiyatını Resmi Gazete’de ilan etmesi gibi) düzenli bir şekilde ilan etmektedirler. Eğer bu değer doğrudan belirlenemiyorsa, bazı yaklaşımlarla gerçeğe uygun değer belirlenmeye çalışılır(SPK Seri XI No:25,266 md).Gerçeğe uygun değer tespitine, itfa edilmiş maliyet baz alınarak yönetilen varlıklar için gerek yoktur. Gerçeğe uygun değer ölçümü alım satım amaçlı faaliyetler için söz konusudur(BIS Basel Committee,27.10.2009,2).Gerçeğe uygun değer uygulamasınailişkin mevcut istisna veya kısıtlar yumuşatılmamalıdır(BIS Basel Committee,01.06.2006,11). Böylelikle gerçeğe uygun değer uygulaması, 2005 Basel II Komitesi’nde ortaya konan yaklaşımı yansıtmaya devam edecektir. **Aşağıda gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilerek sonucu kar zararda muhasebeleştirilecek finansal varlıklar ele alınmaktadır(TMS 39, 9.md).**

A) Alım Satım Amaçlı Finansal Varlık ve Borçlar

Bir finansal varlık veya finansal borç yakın bir tarihte satılmak veya geri satın alınmak amacıyla tutulma ve kısa dönemlerde kar etme konusunda bir eğilimin olması şartlarını taşıyorsa alım satım amaçlı finansal varlık olarak sınıflanır. Bu varlıkların iktisap edilmesinde amaç, kısa vadede elden

çıkarılmak suretiyle spekülatif kazanç elde etmektedir. Bu yatırımlar kısa vadeli. Ancak yatırıma konu olan finansal araçların kısa vadeli olma şartını taşıması gerekmez. Alım satıma konu olan varlıklar vade taşımayan hisse senetleri olabileceği gibi, uzun vadeli devlet tahvilleri ve vadesi nispeten kısa olan hazine bonoları olabilmektedir.

B) İlk Defa Kayda Alınmalarında Gerçeğe Uygun Değeri ile Değerlenen ve Değerleme Farkı Kar Zarara Yansıtılan Varlık ve Borçlar

Prensipte tüm finansal varlık ve borçların ilk defa iktisaplarında alım amacına bağlı olmadan gerçeğe uygun değeriyle değerlendirilmesi ve olumlu veya olumsuz farkları kar zararda tanımlanması mümkündür (Örten, Kaval ve Karapınar, 2008, 475). Ancak aktif bir piyasada kayıtlı bir piyasa fiyatı bulunmayan, gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen özkaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımlar, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak tanımlanmaz. Dolayısıyla gerçeğe uygun değerle değerlemenin işletme tarafından uygulanmasının tek istisnası, piyasa fiyatının bulunmaması veya gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde ölçülemediği durumudur. Bu finansal araçlar aktif veya düzenli bir piyasada fiyat kotasyonu olmadığı için gerçeğe uygun değerleri kolaylıkla tespit edilemeyen özsermaye araçlarıdır (borsaya kote olmayan hisse senetleri, vb.) Bu hükme göre bankalar sahip oldukları SGMK'yı her bilanço döneminde gerçeğe uygun değeriyle değerleyebileceklerdir. Ancak muhasebenin temel ilkelerinden Özün Önceliği İlkesi uyarınca muhasebeleştirme ve finansal tablolarda sınıflamada varlık ve yükümlülükler için iktisap gayesi önemlidir.

Bir finansal aracın ilk muhasebeleştirme sırasında, işletme tarafından, gerçeğe uygun değer farkı kâr zarara yansıtılan olarak sınıflanabilmesi için işletme, bu tür bir sınıflamayı, aşağıda izin verilen veya daha doğru bir bilgi sunulması sonucunu doğuran durumlarda kullanabilir.

Bir sözleşmenin bir veya daha fazla saklı türev ürün içermesi durumunda, işletme, aşağıdaki koşullar olduğu sürece ilgili karma sözleşmenin tamamını gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık veya finansal borç olarak sınıflayabilir:

- a. Saklı türev ürünün (ürünlerin), aksi durumda, değiştirilmesine ancak sözleşme gereğince hükümlenebilecek nakit akışlarında önemli bir değişiklik yaratmaması; veya
- b. Benzer bir karma finansal araçta bulunan saklı türev ürünün ilgili finansal araçtan ayrıştırılmasının engellenmiş olduğunun küçük bir analiz işlemi sonucunda veya hiçbir analiz yapılmaksızın anlaşılabilmesi.

3.2. Satılmaya Hazır Finansal Varlık Olarak Sınıflama

Satılmaya hazır finansal varlıklar, satılmaya hazır olarak tanımlanan veya kredi ve alacak, vadeye kadar elde tutulacak yatırım veya gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflanmayan türev olmayan finansal varlıklardır (TMS 39,9.md). Satılmaya hazır menkul kıymetler tanımına, gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan ve vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler dışında tüm menkul kıymetler girer. Bir işletme varlıklarının belirli bir bölümünü devlet tahvili ve hazine bonusu gibi faiz getirili menkul kıymetlere bağlamış ancak bu arada faizinden faydalanmayı finansal sıkıntıya düşüğünde de bunların bir kısmını satmayı düşünüyor ise bu kıymetleri satılmaya hazır finansal varlık olarak değerleyecektir (Örten, Kaval ve Karapınar, 2008, 478). Satılma-

ya hazır menkul kıymetler olarak sınıflanan Hazine'nin ihraç ettiği sabit getirili menkul kıymetler gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmektedir ancak gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan olarak sınıflanan menkul kıymetlerin değerlendirilmesinden farklı olarak piyasa değerlendirme farklarının ("mark to market differences" olarak ifade edilmektedir) tamamı dönem sonuçlarına yani kar zarar hesaplarına gitmemekte bilançoda özkaynaklar içerisinde "Menkul Değer Değerleme Farkları" hesabında gösterilmektedir. Faiz getirili menkul kıymetlerde etkin faiz oranına göre hesaplanan faizler bu fonda biriktirmek yerine, doğdukları dönemde dönem sonuçlarına intikal ettirilmekte, piyasa faiz oranlarının farklılaşmasından kaynaklanan farklarda değerlendirme farkları hesabında biriktirmektedir (TMS 39, md 55). Piyasa fiyatlarının artması sonucunda doğan pozitif piyasa değerlendirme farkları bu hesapta biriktirilecek, tersi durumda ise negatif piyasa değerlendirme farkı oluşacağından bu hesaptan düşülecektir. Eğer değer düşüklüğü kayıtlı değerinin altına inmişse doğrudan zarar yazılmayacak, yine özkaynaklar altında yer alan hesapta eksi değeri ile gösterilecektir.

Değerlemeye konu finansal araç satılmaya hazır finansal varlık ve bir borçlanma aracı ise daha önce belirtildiği gibi bunun faizleri dönem kar/zararına piyasa fiyatlarının farklılaşmasından kaynaklanan kısımlar ise özkaynaklarda finansal varlıklar değerlendirme farkı olarak muhasebeleştirilmeleri gerekmektedir. Buna uygun şekilde faizler için de aynı kur kullanılacaktır. Ancak faizin hesaplanması sırasında doğan kur farkları kar zarara, piyasa fiyatlarının hesaplanmasından doğan kur farkları özkaynaklara alınacaktır.

Satılmaya hazır olarak sınıflanan Hazine'nin ihraç ettiği sabit getirili menkul kıymetlerin satış veya elden çıkarılması sonucunda da özkaynaklar altındaki fonda biriken tutarlar dönem sonuçlarına yani kar zarar hesaplarına aktarılacaktır.

3.3. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlık Olarak Sınıflama

Bunlar özellikle bir vade taşıyan menkul kıymetlerdir. Devlet tahvili, hazine bonusu, eurobond, varlığa dayalı menkul kıymet gibi finansal varlıklardan oluşur. Hisse senetleri veya gayrimenkul yatırım fonları, katılım belgeleri gibi belirgin bir vadesi olmayan menkul kıymetler bu grupta sınıflandırılmazlar.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, işletmenin vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunduğu, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren ve sabit bir vadesi bulunan, aşağıdakiler dışında kalan türev olmayan finansal varlıklardır (TMS 39, 9.md).

- (a) İşletmenin ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan olarak sınıfladığı finansal varlıklar;
- (b) İşletmenin satılmaya hazır olarak tanımladığı finansal varlıklar; ve
- (c) Kredi ve alacak tanımına giren finansal varlıklar.

Aşağıdaki durumlarda, işletmenin sabit vadeli bir finansal varlıktaki yatırımını vadeye kadar elde tutma niyeti bulunmaz (TMS 39, UR 16):

- i) İşletme ilgili finansal varlığı belirsiz bir süreyle elinde tutma niyetindedir;
- ii) İşletme ilgili finansal varlığı, piyasa faiz oranlarında ya da risklerinde, likidite gereksinimlerinde,

alternatif yatırımların mevcudiyeti ve getirisinde, finansal kaynak ya da koşullarda veya yabancı para risklerinde oluşabilecek değişimler karşısında satmaya hazır bulunmaktadır

iii) İhraççının bir finansal varlığı itfa edilmiş maliyetinin çok daha altında bir tutardan ödeme hakkı bulunmaktadır.

İşletme, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlarına ilişkin vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanını, sadece bu finansal varlıklar ilk kez muhasebeleştirildiklerinde değil aynı zamanda her bir müteakip bilanço döneminde de değerlendirir (TMS 39, UR 25).

Bankanın menkul kıymetleri bu sınıfa alabilmesi için bazı ön koşulları yerine getirmesi gerekir. Örneğin bankanın menkul kıymeti vadesine kadar tutabilecek durumda olması yeterli likiditeye sahip olması gerekir. Eğer yetersiz likidite nedeniyle bunları vadesinden önce satma gibi bir ihtimalin varlığı söz konusu ise menkul kıymet vadeye kadar elde tutulacak olarak sınıflanamaz. Önemsiz tutarlar dışında, vadeye kadar elde tutmak amacıyla alınanve “vadeyekadar elde tutulacak varlık”olarak sınıflandırılan bir finansal varlığın satılması veya niyet değiştirilerek bir başka grupta (alım satım amaçlı ya da satılmaya hazır varlıklar grubunda)raporlanması durumlarında, bu grupta raporlama yapma olanağı iki yıl süreyle askıya alınmaktadır(Mısırlıoğlu,2008,70).

Bankalar genelde likit varlıklarının toplam tutarının aktif toplamı içerisindeki payının yüksek olmasına dikkat ederler. Özellikle ülkemizde bankacılık sektöründe aktifteki plasmanların kaynak yapısını incelediğimizde başta TL Mevduat olmak üzere müşteri mevduatı ağırlıklı olduğunu görürüz. Mevduatların ortalama vade yapısını dikkate alırsak, azami üç ay olduğunu söyleyebiliriz. Böyle bir tabloda Türkiye’deki bankaların tercihi genellikle menkul kıymetleri alım satım amaçlı ve satılmaya hazır finansal varlık grubuna sınıflamak şeklindedir.

3.4. Kredi ve Alacaklar Olarak Sınıflama

Kredi ve alacaklar, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemelere sahip olan ve aktif bir piyasada işlem görmeyen, türev olmayan finansal varlıklardır (Özerhan ve Yanık, 2010,190). Ticari alacaklar, bankaların kullandığı krediler, banka mevduatları, alınan çekler, borçlanma araçlarındaki yatırımlar ve bağlı kuruluşlardan alacaklar gibi işletmenin normal faaliyetleri sonucunda satıştan veya verilen hizmetten dolayı alacaklı olduğu durumlardan doğan alacakları, sabit veya belirlenebilir ödemeleri olan finansal varlık olarak değerlendirilebilir.Ancak söz konusu alacakların aktif bir pazarda alım satıma konu olanları, kredi ve alacaklar olarak sınıflanamaz.

Kamu ve özel sektör tarafından ihraç edilen borçlanma senetleri organize ve organize olmayan piyasalarda işlem gören menkul kıymetlerdir. Söz konusu menkul kıymetlerin bir kısmının işlem hacmi ve likiditesi düşük olsa da, ilk ve sonraki dönemlerde muhasebeleştirmede kullanılacak fiyat kotasyonları mevcuttur. Dolayısıyla kredi ve alacaklar, kamu ve özel sektör tarafından ihraç edilen borçlanma senetlerinin sınıflandırılabilceği bir finansal varlık grubu değildir.

4. Sabit Getirili Menkul Kıymetlerin İlk ve Sonraki Dönemlerde Muhasebeleştirilmesi ve Bilanço Dışı Bırakılması

4.1. Alım Satım Amaçlı Portföy

Alım satım amaçlı portföye satın alınan SGMK, ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değeri ile kayıt altına alınır. Gerçeğe uygun değer ise bu varlıklarda çoğu kez organize piyasada satın alma sırasında işlem gördüğü fiyattır. Bankaların SGMK'yı ihraçtan satın alması da mümkündür. Bu durumda ilk muhasebeleştirme sırasında kullanılacak gerçeğe uygun değer, ihraç fiyatıdır.

Örnek 1: X Bankası 10.03.2009 tarihinde piyasadan TRT050809T16 Isın kodlu iskontolu tahvilden Alım Satım Amaçlı Portföye 95.1 fiyatla 1,000,000 nominal satın almıştır.
Maliyet = Nominal x Satınalma Fiyatı (Piyasa Fiyatı)/Hesaplama Sabiti
= 1,000,000*95.1/100=951,000 TL' dir.

-----10.03.2009-----	
030 GERÇ. UYG. DEĞ. FARKI K/Z YANS. MENKUL DEĞ.	951,000-
030.020 Alım Satım Amaçlı Menkul Değ.- Devlet Tahvili	
996 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR	1,000,000-
996.014 Menkul Kıymetlerden Alacaklar - Devlet Tahvili	
020 T.C. MERKEZ BANKASI	951,000-
020.000 Vadesiz Serbest Hesap	
998 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR	1,000,000-
998.014 Menkul Kıymetlerden Borçlar-Devlet Tahvili	

-Alım Satım Amaçlı Menkul Kıymet Alım Kaydı

X Bankasının satın aldığı kıymetle ilgili gün sonunda IMKB Tahvil ve Bono Piyasası'nda oluşan takas fiyatı veya kirli fiyat 95.2'dir. Buna göre değerlendirme sonucu elde edilen tutar iktisap bedelinin üzerinde bir değer olduğu için reeskont faiz geliri oluşacak ve aşağıdaki gibi kayıt altına alınacaktır.

Reeskont Faiz Geliri = Nominal * (Piyasa Fiyatı - Maliyet Fiyatı)/Hesaplama Sabiti
= 1,000,000* (95.2- 95.1)/100
= 1,000 TL

-----10.03.2009-----	
222 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI	1,000-
222.010 Alım Satım Amaçlı Menkul Değerlerin	
580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER	1,000-
580.002 Alım Satım Amaçlı Menkul Değerlerden	

- Alım Satım Amaçlı Menkul Kıymet Gün sonu Değerleme Kaydı

Örnek 2: X Bankası 10.03.2009 tarihinde piyasadan TRT100210T12 Isın kodlu sabit kupon faizli devlet tahvilinden alım satım amaçlı portföye 102.8 fiyatla 2,000,000 nominal satın almıştır. X bankasının bu menkul kıymeti elde etmek için katlandığı maliyet aşağıdaki gibi hesaplanacaktır:

$$\begin{aligned} \text{Maliyet} &= \text{Nominal} \times \text{Satınalma Fiyatı (Piyasa Fiyatı) / Hesaplama Sabiti} \\ &= 2,000,000 \times 102.8/100 = 2,056,000 \text{ TL dir.} \end{aligned}$$

-----10.03.2009-----	
030 GERÇ. UYG. DEĞ. FARKI K/Z YANS. MENKUL DEĞ. 030.020 Alım Satım Amaçlı Menkul Değ.- Devlet Tahvili	2,056,000-
996 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR 996.014 Menkul Kıymetlerden Alacaklar - Devlet Tahvili	2,000,000-
020 T.C. MERKEZ BANKASI 020.000 Vadesiz Serbest Hesap	2,056,000-
998 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR 998.014 Menkul Kıymetlerden Borçlar-Devlet Tahvili	1,000,000-

-Alım Satım Amaçlı Menkul Kıymet Alım Kaydı

Tablo 3: IMKB Tahvil Bono Piyasası 10.03.2009 tarihli KAS Bülteni

VALÖR	TAHVİL TANIMI	VADEYE KALAN GÜN	FİYAT			TAKAS FİYATI	İŞLEMİŞ FAİZ	GETİRİ		NOMİNAL İŞLEM TUTARI (BİN TL)
			EN DÜŞÜK	EN YÜKSEK	AĞR.ORT.			BASİT FAİZLE	BİLEŞİK FAİZLE	
KAMU MENKUL KIYMETLERİ										
10.03.2009	TRB110309T13	1	100,0	100,0	100,0	100,0	-	11,0	11,6	200
13.03.2009	TRT010409F10	19	99,9	99,9	99,9	99,9	-	2,4	2,4	1.149
10.03.2009	TRT080409T17	29	99,1	99,1	99,1	99,1	-	11,0	11,6	2.600
10.03.2009	TRT060509T18	57	98,2	98,2	98,2	98,2	-	11,6	12,1	33.325
10.03.2009	TRB240609T15	106	96,7	96,7	96,7	96,7	-	11,8	12,3	59.842
11.03.2009	TRT150709T15	126	95,9	95,9	95,9	95,9	-	12,3	12,8	100
10.03.2009	TRB150709T15	127	95,9	95,9	95,9	95,9	-	12,3	12,8	600
10.03.2009	TRT150709T15	127	95,8	95,9	95,9	95,9	-	12,3	12,8	50.514
10.03.2009	TRT050809T16	148	95,2	95,2	95,2	95,2	-	12,4	12,9	11.747
11.03.2009	TRB190809T10	161	94,8	94,8	94,8	94,8	-	12,4	12,8	3.500
10.03.2009	TRB190809T10	162	94,7	94,8	94,7	94,7	-	12,6	13,0	39.600
11.03.2009	TRB090909T11	182	94,1	94,1	94,1	94,1	-	12,6	13,0	18.400
11.03.2009	TRT071009T51	210	93,1	93,1	93,1	93,1	-	12,9	13,3	11.400
10.03.2009	TRT071009T51	211	92,9	93,0	93,0	93,0	-	13,0	13,4	60.389
10.03.2009	TRT181109T16	253	91,6	91,7	91,6	91,6	-	13,2	13,4	7.178
11.03.2009	TRT130110T10	308	89,5	89,5	89,5	89,5	-	13,9	14,0	8.000
10.03.2009	TRT130110T10	309	89,4	89,5	89,5	89,5	-	13,9	14,0	39.204
11.03.2009	TRT100210T12	336	101,6	101,6	101,6	102,8	1,2	13,1	13,5	4.900
10.03.2009	TRT100210T12	337	101,3	101,6	101,5	102,6	1,1	13,2	13,6	51.100
10.03.2009	TRT170210T15	344	102,2	102,3	102,2	103,1	0,9	-	-	2.300
11.03.2009	TRT030310T10	357	87,5	87,6	87,5	87,5	-	14,6	14,6	235.805
10.03.2009	TRT030310T10	358	87,4	87,5	87,5	87,5	-	14,6	14,6	182.600
11.03.2009	TRT140410T16	399	86,1	86,2	86,1	86,1	-	14,8	14,7	82.700
10.03.2009	TRT140410T16	400	86,1	86,2	86,1	86,1	-	14,7	14,6	28.700
11.03.2009	TRT230610T13	469	83,6	83,8	83,6	83,6	-	15,2	14,9	12.700
10.03.2009	TRT230610T13	470	83,4	83,6	83,5	83,5	-	15,3	15,0	21.700
26.05.2009	TRT031110T10	526	81,3	81,3	81,3	81,3	-	16,0	15,5	10.000
11.03.2009	TRT031110T10	602	79,1	79,3	79,2	79,2	-	15,9	15,2	622.000
10.03.2009	TRT031110T10	603	79,0	79,2	79,1	79,1	-	16,0	15,3	690.053
11.03.2009	TRT120111T10	672	102,0	102,1	102,0	104,8	2,7	-	-	4.243
10.03.2009	TRT190111T13	680	97,3	97,3	97,3	99,1	1,8	15,7	16,3	5.000
10.03.2009	TRT010212T11	1058	101,9	101,9	101,9	101,9	-	-	-	20
11.03.2009	TRT150212T15	1071	90,3	90,4	90,3	108,6	0,6	14,1	14,6	2.100
10.03.2009	TRT150212T15	1072	90,0	90,5	90,3	108,6	0,5	14,1	14,6	1.800
11.03.2009	TRT070312T14	1092	98,2	98,3	98,2	98,2	-	16,8	17,5	200
10.03.2009	TRT070312T14	1093	97,5	97,8	97,7	105,7	8,0	17,0	17,7	8.100
11.03.2009	TRT260912T15	1295	91,7	91,9	91,8	98,0	6,2	17,2	17,9	200
10.03.2009	TRT260912T15	1296	91,5	91,5	91,5	97,6	6,2	17,3	18,0	2.500
10.03.2009	TRT280813T13	1632	96,5	96,5	96,5	96,8	0,3	17,2	17,9	300
ÖZEL SEKTÖR MENKUL KIYMETLERİ										
KOT DIŞI ÖZEL SEKTÖR TAHVİLLERİ										
10.03.2009	TRSTPFC31015	381	100,4	100,4	100,4	110,1	9,7	-	-	1.000

Bu kıymete ilişkin değerlemeye konu olan fiyat IMKB Tahvil Bono Piyasası 10.03.2009 tarihli KAS Bülteni'nde 102.6 olarak gerçekleşmiştir.

Değer Düşüş Karşılığı = Maliyet Bedeli - Piyasa Değeri

$$= (\text{Nominal} \times (\text{Maliyet Fiyatı} - \text{Piyasa Fiyatı})) / \text{Hesaplama Sabiti}$$

$$= 2.000.000 \times (102,8 - 102,6) / 100$$

$$= 4.000 \text{ TL}$$

-----10.03.2009-----

820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞME GİDERLERİ 4,000-
820.030 Menkul Değerler Değer Düşme Giderleri

038 MENKUL DEĞ. DEĞER DÜŞÜŞ KARŞILIĞI 4,000-
038000 Gerç. Uyg. Değ. Farkı K/Z Yansıtılan - Devlet Tahvili

-Alım Satım Amaçlı Menkul Kıymet Günsonu Değerleme Kaydı

16.03.2009 tarihinde TRT100210T12 Isın kodlu kıymet 16.03.2009 tarihinde 103.8 fiyatla Z banka-
sına satılmıştır. Bu satışa ilişkin muhasebe kaydını oluşturabilmek için bu kıymetin 15.03.2009 gün
sonundaki iç verimli değerini hesaplamamız gerekir.

**Tablo 4: TRT100210T12 Isın Kodlu Kıymetin Alım Satım Amaçlı
Portföyde Değerlemesine İlişkin Hesaplama**

Alış Tarihi	10.03.2009		
Vade Tarihi	10.02.2010		
Alış Fiyatı	102,8		
Alış Tutarı - Maliyet Bedeli (1)	2.056.000		
Nominal	2.000.000		
İç Verimli Fiyat	103,013		
Satış Fiyatı	103,2		
Kupon faizi	7,5%		
Satış Tarihi	16.03.2009		
Değerleme Tarihi	15.03.2009		
Nakit Akış Tablosu			
10.03.2009	-102,8	16.03.2009	0,0
12.08.2009	7,5	12.08.2009	7,5
10.02.2010	107,5	10.02.2010	107,5
İç verim Oranı	13,43%	İç Verimli Fiyat	103,013

İç verimli değer(2) = Nominal x İç Verimli Fiyat/Hesaplama Sabiti
= 2,000,000 x 103.013/100
= 2,060,260 TL

Satış tutarı(3) = Nominal x Satış Fiyatı/Hesaplama Sabiti
= 2,000,000 x 103.2/100
= 2,064,000

Faiz Geliri(4) = İç verimli değer(2) – Maliyet bedeli(1)
= 2,060,260 – 2,056,000
= 4,260 TL

Menkul Kıymet

Alım/Satım Karı (5) = Satış Tutarı(3) – İç verimli değer(2)
= 2,064,000 -2,060,260
= 3,740 TL

BSMV Tutarı (6) = (Satış Tutarı- (Alış Fiyatı x Nominal / Hesaplama Sabiti)) x BSMV Oranı
 = 8,000 x %1
 = 80 TL

TRT100210T12 Isın kodlu kıymete ilişkin 2,000,000 nominal bedellik satış muhasebe kaydı ekteki gibi olacaktır:

-----17.03.2009-----

020 T.C. MERKEZ BANKASI	2,064,000-
020.000 Vadesiz Serbest Hesap	
830 VERGİ RESİM HARÇ VE FONLAR	80-
830.000 Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	
998 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR	2,000,000-
998.014 Menkul Kıymetlerden Borçlar-Devlet Tahvili	
030 GERÇ. UYG. DEĞ. FARKI K/Z YANS. MENKUL DEĞ.	2,056,000-
030.020 Alım Satım Amaçlı Menkul Değ.- Devlet Tahvili	
380 ÖDENECEK VERGİ RESİM HARÇ VE PRİMLER	80-
380.005 Ödenecek Vergiler-BSMV	
580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER	4,260-
580.002 Alım Satım Amaçlı Menkul Değerlerden	
750 SERMAYE PİY. İŞLEM KARLARI	3,740-
750.002 Menkul Değ. Alım/Satım Karı - Devlet Tahvili	
996 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR	2,000,000-
996.014 Menkul Kıymetlerden Alacaklar - Devlet Tahvili	

-Alım Satım Amaçlı Menkul Kıymet Satış Kaydı

Yukarıda menkul kıymet satış karı üzerinden %1 oranında BSMV hesaplanmıştır. Gider Vergileri Kanunu'nda BSMV oranı hükme bağlanmıştır. Buna göre genel olarak uygulanan BSMV oranı % 15 dir (GVK,33. md).Bakanlar Kurulu,belirtilen vergi oranını bankalararası mevduat muameleleri, bankalar ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa para piyasası muameleleri ve diğer banka ve sigorta muameleleri için ayrı ayrı veya birlikte % 1'e kadar indirmeye ve yukarıdaki oranı aşmayacak şekilde yeniden belirlemeye yetkilidir. Bakanlar Kurulu bu yetkisini en son 28.08.1998 ve 15.10.1998 tarihinde kullanmıştır. Buna göre devlet tahvili ve hazine bonolarının satışı veya elden çıkarılması durumunda, BSMV matrahına uygulanacak BSMV oranı ilgili kararın c ve d maddelerinde şu şekilde açıklanmıştır:

c) Devlet Tahvili ve Hazine Bonoları ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerin geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap ve elden çıkarılması karşılığında lehe alınan paralar üzerinden %1,

d) Devlet Tahvili ve Hazine Bonoları ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerin vadesi beklenilmeksizin satışı nedeniyle lehe alınan paralar üzerinden %1.

Ancak Gider Vergileri Kanunu'nda hangi muameleler dolayısıyla lehe alınan paralar üzerinden BSMV hesaplanmayacağı, bir başka ifadeyle lehe alınan paraların BSMV'den müstesna olduğu durumlar belirtilmiştir (GVK, 29.md).İstisnalar tüm bankacılık muameleleri ve ürünleri ile ilgili olduğundan aşağıda sayılan muameleler neticesinde alınan paralar BSMV' den müstesnadır:

- a) Merkezleri Türkiye'de bulunan bankaların kendi şube ve ajansları ile veya bu şube ve ajansların birbirleriyle yaptıkları muameleler dolayısıyla tahakkuk eden paralar,
- b) Merkezleri Türkiye dışında bulunan bankaların Türkiye'de mevcut şube ve ajanslarının birbirleriyle yaptıkları muameleler dolayısıyla tahakkuk eden paralar.

Türkiye'de yerleşik birçok bankanın yurtdışında kıyı bankacılığı yapması ya da off-shore şube buldurması nedeniyle off-shore şubeyle yapılan muameleler BSMV'den müstesnadır. Genellikle kıyı bankacılığı yapılan ülkelerde vergi istisnaları söz konusu olduğundan, off-shore şubenin grup şirketler dışındaki müşterilerle yaptığı işlemler dolayısıyla lehe kalan paralar üzerinden BSMV ödenmemektedir. Konumuzla ilgili olarak örneğin Türkiye de mukim X Bankası'nın yurtdışında kıyı bankacılığı yapması veya off-shore şubesinin bulunması halinde, genel merkezin; off-shore şubeye hazine bonusu, devlet tahvili ve eurobond satışından elde ettiği gelirler BSMV den müstesnadır. Aynı şekilde off-shore şubenin genel merkeze hazine bonusu, devlet tahvili ve eurobond satışı dolayısıyla lehe kalan paralar üzerinden BSMV hesaplanmayacaktır.

Örneğimizde alıştan sonra kupon ödeme tarihi beklenilmeksizin kıymetin satışı gerçekleştirilmiştir. İkinci el piyasadan satın alınan kuponlu tahvillerde kupon ödeme tarihi beklenilmeksizin yani kupon ödeme tarihinden önce kıymet satışı gerçekleşirse, BSMV tutarının hesaplanmasında kullanılacak BSMV Fiyatı alış fiyatına yani kirli fiyata eşit olacaktır. Alış tarihinden sonra kupon ödemesi gerçekleşmişse BSMV matrahı aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır;

(Satış tutarı- (BSMV Fiyatı (Temiz Fiyat)x Satış Nominali/ Hesaplama Sabiti))

4.2. İlk Defa Kayda Alınmalarında Gerçeğe Uygun Değeri İle Değerlenen ve Değerleme Farkı Kar Zarara Yansıtılan Portföy

İlk defa kayda alınmalarında gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilen ve değerlendirme farkı sonuç hesapları aracılığıyla kar zarara yansıtılan menkul kıymetlerde gün sonu değerlendirme alım satım amaçlı menkul kıymetlerden farklıdır. Bu grupta yer alan menkul kıymetler için değerlemeden doğan kazanç faiz geliri ve piyasa değerlendirme farkı olmak üzere iki parçadan oluşur. Bu kıymetler için etkin faiz yöntemi ile iç verimli değer hesaplanır. İç verimli değer ve maliyet bedeli arasındaki fark menkul kıymet faiz gelirleri hesabında muhasebeleştirilir. Diğer taraftan piyasa değerlemesinde gün sonu piyasa fiyatı kullanılarak piyasa değeri bulunur. Piyasa değeri, iç verimli değerden büyükse pozitif piyasa değerlendirme farkı var demektir ve ilgili fark sermaye piyasası işlem karı hesabında tanımlanır. Piyasa değeri, iç verimli değerden küçükse negatif piyasa değerlendirme farkı var demektir ve ilgili fark sermaye piyasası işlem zararı hesabında tanımlanır.

Aşağıda gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilen ve değerlendirme farkı kar zarara yansıtılan SGMK'nın muhasebesi ve değerlemesine ilişkin örnek yer almaktadır.

Örnek 3: Örnek 1'de olduğu gibi X Bankası 10.03.2009 tarihinde piyasadan TRT050809T16 Isın kodlu iskontolu tahvilden gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan portföye 95.0 fiyatla 1,000,000 nominal satın almış olsun. X bankasının bu menkul kıymeti elde etmek için katlandığı Maliyet = Nominal*Satınalma Fiyatı (Piyasa Fiyatı)/Hesaplama Sabiti = 1,000,000 x 95.0/100=950,000 TL dir.

-----10.03.2009-----	
030 GERÇ. UYG. DEĞ. FARKI K/Z YANS. MENKUL DEĞ.	2,056,000-
030.200 Gerç. Uyg.Değ.Farkı K/Z Yans. Olarak Sınıflanan Menkul Değ.	
996 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR	2,000,000-
996.014 Menkul Kıymetlerden Alacaklar - Devlet Tahvili	
020 T.C. MERKEZ BANKASI	2,056,000-
020.000 Vadesiz Serbest Hesap	
998 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR	1,000,000-
998.014 Menkul Kıymetlerden Borçlar-Devlet Tahvili	

- Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar zarara Yansıtılan Menkul Kıymet Alım Kaydı

X Bankasının satın aldığı kıymetle ilgili gün sonunda IMKB Tahvil ve Bono Piyasasında oluşan takas fiyatı veya kirli fiyat 95.2'dir. Bu kıymet gün sonunda değerlemeye konu olan 95.2 fiyatla değerlendirildiğinde; Piyasa Değeri = Nominal x Değerleme Fiyatı/Hesaplama Sabiti = 1,000,000 x 95.2/100 = 952,000 TL ye ulaşılacaktır. Değerleme sonucu elde edilen tutar yani piyasa değeri alım satım amaçlı portföydeki gibi iktisap(maliyet) bedeli ile değil iç verimli değer ile karşılaştırılacaktır. Dolayısıyla burada ilave olarak iç verimli değer hesaplanması gerekmektedir.

İç verimli değeri bulabilmek için menkul kıymetle ilgili aşağıda yer alan bilgileri kullanabiliriz:

Vade	= 05/08/2009
Alım tarihi	= 10/03/2009
Maliyet	= 95.00
İç verim Oranı	= (Nominal/Maliyet)^(365/(VadeTarihi-Alım Tarihi))-1
	= (100/95)^(365/148)-1
	= % 13.485
İç verimli Fiyat	= (Nominal/(1+İç verim Oranı))^((Vade Tarihi-Rapor Tarihi-1) /365)
	= (100/(1+%13.485))^(149/365)
	= 95.03

İç verimli fiyatı kullanarak iç verimli değere yani net bugünkü değere ulaşabiliriz:

$$\begin{aligned}\text{İç verimli değer(1)} &= \text{Nominal} * \text{İç Verimli Fiyat/Hesaplama Sabiti} \\ &= 1,000,000 * 95.03/100 \\ &= 950,300 \text{ TL}\end{aligned}$$

10.03.2009 gün sonunda yapılacak değerlendirme kaydına ilişkin ihtiyaç duyulan tüm hesaplamalar yapılmıştır. Buna göre:

$$\begin{aligned}\text{Faiz Geliri} &= \text{İç verimli değer(1)} - \text{Maliyet bedeli(2)} \\ &= 950,300 - 950,000 \\ &= 300 \text{ TL}\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\text{Piyasa Değ. Farkı} &= \text{Piyasa değeri(3)} - \text{İç verimli değer(1)} \\ &= 952,000 - 950,300 \\ &= 1,700 \text{ TL}\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\text{Gelir Reeskontu} &= \text{Piyasa Değeri} - \text{Maliyet Bedeli} \\ &= 952,000 - 950,000 \\ &= 2,000 \text{ TL}\end{aligned}$$

İlk kayda alınmaları sırasında gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilen ve değerlendirme farkı kar zarara yansıtılan yukarıdaki menkul kıymete ilişkin gün sonu değerlendirme kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

-----10.03.2009-----	
222 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI	2,000-
222.011 Gerç. Uyg.Değ.Farkı K/Z Yans. Olarak Sınıflanan Menkul Değ.	
580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER	300-
580.012 Gerç. Uyg.Değ.Farkı K/Z Yans. Olarak Sınıflanan Menkul Değ.	
750 SERMAYE PİY. İŞLEM KARLARI	1,700-
750.030 Menkul Değer Değerleme Kazancı	

*-Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar zarara Yansıtılan Menkul Kıymet
Günsonu Değerleme Kaydı*

4.3. Satılmaya Hazır Portföy

Bu bölümde getirisi faize bağlı SGMK'nın değerlendirilmesi örnekler yardımıyla anlatılmaya çalışılacaktır. Satılmaya hazır portföye satın alınan SGMK için Maliyet > NBD olduğu durumlarda; Reeskont hesabı (222) çalışmayacak onun yerine Değer Düşüş Karşılığı(038) hesabı çalışacaktır. Piyasa değerlemesi sadece satılmaya hazır ve gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan muhasebe portföyleri için geçerlidir. Vadeye kadar elde tutulacak muhasebe portföyü için piyasa değerlemesine ihtiyaç olmadığından buna ilişkin muhasebeleştirme söz konusu değildir.

Örnek 4: ZBankası 10.03.2009 tarihinde piyasadan TRT170210T15 Isın kodlu değişken kupon faizli devlet tahvilinden satılmaya hazır menkul kıymetler portföyüne 102.99 fiyatla 1,000,000 nominal satın almıştır. Y bankasının bu menkul kıymeti elde etmek için katlandığı Maliyet = Nominal x Satınalma Fiyatı (Piyasa Fiyatı) / Hesaplama Sabiti = 1,000,000 x 102.99/100= 1,029,900 TL dir.

1 -----10.03.2009-----

032 SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞ.	1,029,000-
032.020 Satılmaya Hazır Menkul Değ.- Devlet Tahvili	
996 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR	1,000,000-
996.014 Menkul Kıymetlerden Alacaklar - Devlet Tahvili	
020 T.C. MERKEZ BANKASI	1,029,000-
020.000 Vadesiz Serbest Hesap	
998 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR	1,000,000-
998.014 Menkul Kıymetlerden Borçlar-Devlet Tahvili	

-Satılmaya Hazır Menkul Kıymet Alım Kaydı

Tablo 5. TRT170210T15 Isın Kodlu Kıymetin Satılmaya Hazır Portföyde Değerlemesine İlişkin Hesaplama

Alış Tarihi	10.03.2009		
Vade Tarihi	17.02.2010		
Alış Fiyatı	102,990		
Alış Tutarı - Maliyet Bedeli (1)	1.029.900		
Nominal	1.000.000		
İç Verimli Fiyat	103,029		
Değerleme Fiyatı	103,2		
Kupon faizi	8,41%		
Değerleme Tarihi	10.03.2009		
Nakit Akış Tablosu			
10.03.2009	-102,99	11.03.2009	0,0
19.08.2009	8,41	19.08.2009	8,410
17.02.2010	108,41	17.02.2010	108,41
İç verim Oranı	14,93%	İç Verimli Fiyat	103,029

İç verimli değer(2) = Nominal * İç Verimli Fiyat/Hesaplama Sabiti
= 1,000,000 x 103.029/100
= 1,030,290 TL

Piyasa Değeri (3) = Nominal * Piyasa Fiyatı/Hesaplama Sabiti
= 1,000,000 x 103.1/100
= 1,031,000

$$\begin{aligned} \text{Faiz Geliri(4)} &= \text{İç verimli değer(2)} - \text{Maliyet bedeli(1)} \\ &= 1,030,290 - 1,029,900 \\ &= 390 \text{ TL} \end{aligned}$$

Menkul Değer

$$\begin{aligned} \text{Değerleme Farkı(5)} &= \text{Piyasa Değeri(3)} - \text{İç verimli değer(2)} \\ &= 1,031,000 - 1,030,290 \\ &= 710 \text{ TL} \end{aligned}$$

2 - -----10.03.2009-----

222 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI	1,100-
222.012 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerin	
414 MENKUL DEĞERLER DEĞERLEME FARKLARI	710-
414.031 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden	
580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER	390-
580.022 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden	

- *Satılmaya Hazır Menkul Kıymet Günsonu Değerleme Kaydı*

TRT170210T15 Isın kodlu değişken kupon faizli devlet tahvilinin alımdan sonraki ilk kupon ödemesi veya itfası 19.08.2009 tarihinde yapılacaktır Aşağıda 18.08.2009 gün sonu değerlemesine ait hesaplama yer almaktadır.

Tablo 6. TRT170210T15 Isın Kodlu Kıymetin Satılmaya Hazır Portföyde Kupon Ödemesi Öncesi Değerlemesine İlişkin Hesaplama

Alış Tarihi	10.03.2009		
Vade Tarihi	17.02.2010		
Alış Fiyatı - Maliyet Fiyatı	102,99		
Alış Tutarı - Maliyet Bedeli (1)	1.029.900		
Nominal	1.000.000		
İç Verimli Fiyat	109,552		
Piyasa Fiyatı	108,36		
Kupon faizi	8,41%		
Değerleme Tarihi	18.08.2009		
Nakit Akış Tablosu			
10.03.2009	-102,99	19.08.2009	0,0
19.08.2009	8,41	19.08.2009	8,41
17.02.2010	108,41	17.02.2010	108,41
İç verim Oranı	14,93%	İç Verimli Fiyat	109,5521

$$\begin{aligned} \text{İç verimli değer(2)} &= \text{Nominal} * \text{İç Verimli Fiyat/Hesaplama Sabiti} \\ &= 1,000,000 * 109.5521/100 \\ &= 1,095,521 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Piyasa Değeri (3)} &= \text{Nominal} * \text{Piyasa Fiyatı/Hesaplama Sabiti} \\ &= 1,000,000 * 108.36/100 \\ &= 1,083,600 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Faiz Geliri(4)} &= \text{İç verimli değer(2)} - \text{Maliyet bedeli(1)} \\ &= 1,095,521 - 1,029,900 \\ &= 65,621 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Menkul Kıymet} \\ \text{Gelir Reeskontu} &= \text{Piyasa Değeri(3)} - \text{Maliyet Bedeli(1)} \\ &= 1,083,600 - 1,029,900 \\ &= 53,700 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Menkul Değer} \\ \text{Değerleme Farkı} &= \text{Piyasa Değeri(3)} - \text{İç verimli Değer(2)} \\ &= 1,083,600 - 1,095,521 \\ &= -11,921 \text{ TL} \end{aligned}$$

3 - -----18.08.2009-----

222 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI	53,700-
222.012 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerin	
414 MENKUL DEĞERLER DEĞERLEME FARKLARI	11,921-
414.031 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden	

580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER	65,621-
580.022 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden	

- *Satılmaya Hazır Menkul Kıymet Günsonu Değerleme Kaydı*

19.08.2009 gün içinde Z Bankasının TCMB nezdindeki hesabına hak edilen kupon faiz tutarı olan Nominal * Kupon Faizi(6 aylık) = 1,000,000 x % 8.41=84,100 TL yatmıştır. Kupon tahsilatına ilişkin bankanın kaydı aşağıdadır :

4 - -----19.08.2009-----

020 T.C. MERKEZ BANKASI	84,100-
020.000 Vadesiz Serbest Hesap	

032 SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLER	18,479-
032.020 Satılmaya Hazır Menkul Değerler-Devlet Tahvili	
580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER	65,621-
580.022 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden	

- *Satılmaya Hazır Menkul Kıymet Kupon İtfa Kaydı*

İlk alım tarihi 10.03.2009 olan TRT170210T12 Isın kodlu kıymet üzerinde son kupon ödeme tarihi 18.02.2009 den 10.03.2009 tarihine kadar 18,479 TL lik kupon primi vardır. Bu tutar alımdan sonraki ilk kupon ödeme tarihi olan 19.08.2009 tarihinde 1,029,900 TL olan ilk alım maliyetinden indirilerek, kıymetin maliyeti 1,011,421 TL ye temize çekilmiş olmaktadır.

Faiz Geliri = İç verimli Değer(2)- Maliyet Bedeli(1)
= 1,011,807 - 1,011,421
= 386 TL

Menkul Kıymet

Değer Düşüş Karşılığı = Piyasa Değeri(3) – Maliyet Bedeli(1)
= 1,009,000 – 1,011,421
= -2,421 TL

Menkul Değer

Değerleme Farkı = Piyasa Değeri(3) -İç verimli Değer(2)
= 1,009,000 - 1,011,807
= -2,807 TL

19.08.2009 tarihli gün sonu değerleme kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

5 - -----19.08.2009-----	
414 MENKUL DEĞERLER DEĞERLEME FARKLARI	2,807-
414.031 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden	
038 MENKUL DEĞ. DEĞER DÜŞÜŞ KARŞILIĞI	2,421-
038010 Satılmaya Hazır Menkul Değerler - Devlet Tahvili	
580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER	386-
580.022 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden	

- *Satılmaya Hazır Menkul Kıymet Günsonu Değerleme Kaydı*

Tablo 7. TRT170210T15 Isın Kodlu Kıymetin Satılmaya Hazır Portföyde Kupon Ödemesi & Değerlemesine İlişkin Hesaplama

TRT170210T15			
Alış Tarihi		10.03.2009	
Vade Tarihi		17.02.2010	
Alış Fiyatı - Maliyet Fiyatı		102,99	
Alış Tutarı - Maliyet Bedeli		1.029.900	
Nominal		1.000.000	
İç Verimli Fiyat		109,552	
Piyasa Fiyatı		108,36	
Kupon faizi		8,41%	
Değerleme Tarihi		18.08.2009	
Nakit Akış Tablosu			
10.03.2009	-103,0	19.08.2009	0,0
19.08.2009	8,41	19.08.2009	8,41
17.02.2010	108,41	17.02.2010	108,41
İç verim Oranı	14,93%	İç Verimli Fiyat	109,5521
TRT170210T15			
Alış Tarihi		10.03.2009	
Vade Tarihi		17.02.2010	
Maliyet Fiyatı		101,142	
Maliyet Bedeli		1.011.421	
Nominal		1.000.000	
İç Verimli Fiyat		101,178	
Piyasa Fiyatı		100,9	
Kupon faizi		7,8%	
Değerleme Tarihi		19.08.2009	
Değerleme Tarihi		19.08.2009	
Nakit Akış Tablosu			
19.08.2009	-101,1421	20.08.2009	0,0
17.02.2010	107,80	17.02.2010	107,80
İç verim Oranı	13,64%	İç Verimli Fiyat	101,1775

(-) Kupon Faizi

Tablo 7: TRT170210T15 İsm Kodlu Kıymetin Satılmaya Hazır Portföyde Kupon & Anapara İtfa Hesaplaması

TRT170210T15			
Alış Tarihi		10.03.2009	
Vade Tarihi		17.02.2010	
Maliyet Fiyatı		101,142	
Maliyet Bedeli		1.011.421	
Nominal		1.000.000	
İç Verimli Fiyat		107,800	
Piyasa Fiyatı		107,75	
Kupon faizi		7,8%	
Değerleme Tarihi		16.02.2010	
Nakit Akış Tablosu			
19.08.2009	-101,142	17.02.2010	0,0
17.02.2010	107,8	17.02.2010	107,8
İç verim Oranı	13,64%	İç Verimli Fiyat	107,800

Değişken kuponlu tahvillerde her kupon ödeme döneminde bir sonraki kupon tarihinde ödenecek faiz tutarına baz teşkil eden oran piyasa koşulları dikkate alınarak yeniden fiyatlanır. Burada %8,41 olan kupon faiz oranının % 7,8 olarak yeniden fiyatlandığını varsayalım. Banka 17.02.2010 tarihinde Nominal* Kupon Faizi(6 aylık) = 1,000,000 x %7.8 = 78,000 TL kupon tahsilatı yapmıştır.

6	-----17.02.2010-----	
020 T.C. MERKEZ BANKASI		78,000-
020.000 Vadesiz Serbest Hesap		
032 SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLER		11,621-
032.020 Satılmaya Hazır Menkul Değerler-Devlet Tahvili		
580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER		66,579-
580.022 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden		

- Satılmaya Hazır Menkul Kıymet Kupon İtfa Kaydı

7	-----17.02.2010-----	
020 T.C. MERKEZ BANKASI		1,000,000
020.000 Vadesiz Serbest Hesap		
998 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR		1,000,000-
998.014 Menkul Kıymetlerden Borçlar-Devlet Tahvili		
032 SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞ.		1,000,000-
032.020 Satılmaya Hazır Menkul Değ.- Devlet Tahvili		
996 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR		1,000,000-
996.014 Menkul Kıymetlerden Alacaklar - Devlet Tahvili		

-Satılmaya Hazır Menkul Kıymet Anapara İtfa Kaydı

4.4. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Portföy

Aşağıda vadeye kadar elde tutulacak portföye satın alınan SGMK'ya ilişkin satınalma ve değerlendirme kayıtları yer almaktadır.

Örnek 5: LBankası 10.03.2009 tarihinde piyasadan TRT100210T12 Isın kodlu sabit kupon faizli devlet tahvilinden vadeye kadar elde tutulacak portföye 102.7 fiyatla 2,000,000 nominal satın almıştır. L bankasının bu Menkul Kıymeti elde etmek için katlandığı Maliyet = Nominal x Satınalma Fiyatı(Piyasa Fiyatı)/Hesaplama Sabiti = 2,000,000 x 102.7/100= 2,054,000 TL dir.

1 -----10.03.2009-----	
244 VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞ.	2,054,000-
244.030 Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değ.- Devlet Tahvili	
996 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR	2,000,000-
996.014 Menkul Kıymetlerden Alacaklar - Devlet Tahvili	
020 T.C. MERKEZ BANKASI	2,054,000-
020.000 Vadesiz Serbest Hesap	
998 DİĞER BİLANÇODIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR	2,000,000-
998.014 Menkul Kıymetlerden Borçlar-Devlet Tahvili	

-Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Kıymet Alım Kaydı

Gün sonunda bu kıymete ilişkin değerlemeye konu olan fiyat, IMKB Tahvil ve Bono Piyasasında oluşan ve piyasa fiyatını yansıtan ağırlıklı ortalama kirli fiyat değil, 10.03.2009 tarihi gün sonu itibariyle hesaplanan itfa edilmiş veya taşınmış maliyet fiyatı olacaktır. TRT100210T12 Isın kodlu kıymete ilişkin yapılması gereken gün sonu değerlendirme muhasebe kaydını oluşturabilmek için bu kıymetin 10.03.2009 gün sonundaki iç verimli değerini bir başka deyişle itfa edilmiş maliyetini hesaplayıp buradan hak edilen faizi gelirini bulabiliriz. Bu kıymete ilişkin iç verim oranı ve iç verimli değer aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır:

Tablo 8: TRT100210T12 İsm Kodlu Kıymetin Vadeye Kadar Elde Tutulacak Portföyde Değerlemesine İlişkin Hesaplama

Alış Tarihi	10.03.2009		
Vade Tarihi	10.02.2010		
Alış Fiyatı	102.7		
Alış Tutarı - Maliyet Bedeli (1)	2,054,000		
Nominal	2,000,000		
İç Verimli Fiyat	102.736		
Kupon faizi	7.5%		
Değerleme Tarihi	10.03.2009		
Nakit Akış Tablosu			
10.03.2009	-102.7	11.03.2009	0.0
12.08.2009	7.5	12.08.2009	7.5
10.02.2010	107.5	10.02.2010	107.5
İç verim Oranı	13.56%	İç Verimli Fiyat	102.736

$$\begin{aligned} \text{İç verimli değer(2)} &= \text{Nominal} \times \text{İç Verimli Fiyat/Hesaplama Sabiti} \\ &= 2,000,000 \times 102.736/100 \\ &= 2,054,720 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Faiz Geliri(3)} &= \text{İç verimli değer(2)} - \text{Maliyet bedeli(1)} \\ &= 2,054,720 - 2,054,000 \\ &= 720 \text{ TL} \end{aligned}$$

2 -----10.03.2009-----

222 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI 720-
222.013 Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerlerin

580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER 720-
580.032 Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerlerden

- Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Kıymet Günsonu Değerleme Kaydı

SONUÇ

2010 yılsonuna ilişkin bankacılık sektörü finansal verileri incelendiğinde, bankaların aktif kompozisyonu içerisinde sabit getirili menkul kıymetlerin %33 gibi çok önemli bir paya sahip olduğunu görmekteyiz. Bankalar kaynaklarının en büyük kısmını kredilerden sonra sabit getirili menkul kıymetlere yatırmaktadır. Bu sebeple SGMK'ye ilişkin değerlemenin ve muhasebe uygulamalarının eksiksiz ve hatasız bir şekilde yerine getirilmesi, finansal tabloların doğruluğu açısından oldukça önemlidir.

Türkiye'de 2006 hesap döneminden bu yana mer'î mevzuat gereği, bankalarca finansal varlıkların ilk defa kayda alınmalarındaki finansal araç kategorizasyonunda, değerlemesinde, yeniden sınıflandırılmasında ve bilanço dışı bırakılmasında finansal araçların ölçümü ve değerlemesi ile ilgili Türkiye Muhasebe Standardı TMS 39 hükümlerinin uygulandığı görülmektedir. BDDK'nın Muhasebe Uygulama Yönetmeliğinden sonra, 31.12.2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde, bankalarca uygulanması için atıfta bulunduğu TMS 39, UMS 39'da meydana gelen değişikliklere paralellik sağlanması amacıyla muhtelif tarihlerde TMSK tarafından yayımlanan tebliğler aracılığıyla değişikliğe uğramıştır. Son olarak, UMSK tarafından Kasım 2009'da, UMS 39'un yerine yeni bir standart yayımlanmıştır. UFRS 9 "Finansal Araçlar" isimli bu yeni standart, 1 Ocak 2013 tarihinde ya da bu tarih sonrasında açıklanacak mali tablolarda geçerli olacaktır. Ancak işletmeler isteğe bağlı olarak söz konusu tarihten önce de yeni standardı uygulayabilmektedir. Standart, finansal varlıkların sınıflandırması ve ölçümü ile ilgili yenilikler getirmektedir.

Finansal varlıkların ölçümüne ve değerlemesine ilişkin standartta yapılan değişikliklerin büyük bir kısmı aslında, uluslararası finansal raporlamada yeknesaklığın sağlanması amacıyla International Accounting Standards Board (IASB) ve Financial Accounting Standards Board (FASB) tarafından oluşturulan ortak çalışma grubunca karara bağlanan ve ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinin ilgili hükümlerinde de yapılan güncellemeleri ihtiva etmektedir.

Özetle, Türkiye'de bankaların kaynak yapısı incelendiğinde, en büyük payı mevduatların oluşturduğu görülür. Türkiye'de mevduatların ortalama vade yapısını dikkate alırsak, azami üç ay olduğunu söyleyebiliriz. Böyle bir tabloda Türkiye'deki bankaların tercihi genellikle menkul kıymetleri alım satım amaçlı ve satılmaya hazır finansal varlık grubuna sınıflamak şeklinde olmalıdır, zira vade uyumu ve likidite açısından bu durum kaçınılmazdır.

Yine bankalar İMKB ve TCMB nezdinde yapılan işlemler için işlem limitleri dâhilinde belirli miktarda devlet tahvili ve hazine bonosunu teminat olarak verirler ve teminat olarak verilen bu kıymetlerin teminatta kaldığı sürece satışı söz konusu olmayacağından vadeye kadar elde tutulması öngörülen portföyde sınıflandırması en doğru tercih olacaktır.

KAYNAKÇA

- BARTH, M.E., LANDSMAN R.W. and WAHLEN, J.M., “Fair Value Accounting: Effects on banksearningsvolatility, regulatorycapitalandvalue of contracyualcashflows”, Journal of Bankingand Finance, Vol.19, Issue 3-4, June 1995.
- BDDK, Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, 26.01.2007 tarih ve 26415 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete yayını.
- BERNARD, V.L., METRON, R.C., and PALEPU, K.G., “Mark to Market Accounting for BanksandT-hrifts: LessonsfromDanishExperience”, **Journal of Accounting Research**, Vol.33, No.1, 1995.
- BIS. “Guidingprinciplesforreplacement of IAS 39”, Basel Committee on BankingSupervision, 27 August 2009.
- BIS. “Supervisoryguidance on theuse of thefairvalueoptionforfinancialinstrumentsbybanks” Basel Committee on BankingSupervision, June 2006.
- BREADLEY, Richard A., MYERS, Stewart C. andFRANKLIN, Allen. **Corporate Finance**. 8. Baskı, McGrawHillCompaniesInc., New York, 2006.
- EROL, Ahmet. **Tüm Yönleriyle Banka ve Finansçılar İçin Vergi**. Yaklaşım Yayıncılık, 2007.
- GEBHARDT, G., REICHARDT, R., WITTENBRINK, C., “Accounting for Financial Instruments in BankingIndustry”, **Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, WorkingPaperSeries:Financeand Accounting**, No.95, November 2002.
- “IAS 39 AuditProcessWorkflow”, An Associationfor Finance Professionals’ CompanyPressRelease, London, 5 February 2008
- GİDER VERGİLERİ KANUNU, Madde 33 ve 29.
- GRANT THORTON. “Perspective: Fair Value Accounting”, PublicPolicyandExternalAffairsJune 10, 2008
- MISIRLIOĞLU, İsmail. “Türkiye Muhasebe Standartları’na Göre Finansal Araçların Muhasebeleştilmesi”, **Mali Çözüm Dergisi**. ISMMMO Yayın Organı, Mart-Nisan 2008.
- ÖRTEN, Remzi ve Hasan Kaval, Aydın Karapınar. **Türkiye Muhasebe Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları**. Gazi Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara, Haziran 2008.
- ÖZERHAN, Yıldız ve YANIK, Serap. **IFRS / IAS ile Uyumlu TMS / TFRS**. TÜRMOB Yayınları – 377, Cem Veb-Ofset Ltd., Ankara, 2010
- ÖZKAN, Mehmet ve TERZİ, Serkan “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları (SFAS) Açısından İncelenmesi”, **T.C.Marmara Üniversitesi, İşletme Ana Bilim Dalı - Muhasebe Finansman Bölümü Yayını**, 2009.

- RAJAN, R. ve ZINGALES L., “BanksandMarkets:TheChangingCharacter of European Finance”, Avrupa Merkez Bankası İkinci Yıllık Konferansı, 2003.
- SPK ,Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: XI, No: 29)(9/4/2008 tarihli ve 26842 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)
- SPK: Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ(Seri : XI, No:25)
- TEKİN, Cem ve KARTALOĞLU, Emre. **Menkul Kıymet Gelirlerinin Vergilendirilmesi**.Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2.Baskı,Yaklaşım Yayıncılık, 2007.
- TMSK,Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39) Hakkında Tebliğ Sıra No:41
- TMSK, Finansal Araçlar: Sunuma İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 32)Hakkında Tebliğ Sıra No:40
- TOKAY, Hüseyin, DERAN Ali ve AKTAŞ Rafet, “Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Muhasebe Uygulamalarına Etkileri”, XXIV. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu(Muğla Üniversitesi, 2005)
- VERGİ USUL KANUNU(VUK 213), Madde 263 ve 266.
- YONETANI S., KATSUO, Y., “Fair Value Accounting andRegulatoryCapitalRequirements”, **FRBNY EconomicPolicyReview**, October 1998.

EK-1.SGMK'NIN İLK VE SONRAKİ DÖNEMLERDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ İLE BİLANÇO DIŞI BIRAKILMASI SÜRECİNDE KULLANILAN BANKA TEKDÜZEN HESAPLARININ İŞLEYİŞİ

030 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KÂR/ZARARA YANSITILAN MENKUL DEĞERLER - TÜRK PARASI

İlgili Türkiye Muhasebe Standardında(TMS 39)belirtilen esaslar çerçevesinde, alım satım amaçlı olarak elde tutulan menkul değerler ve ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan menkul değerlerin kaydedildiği bir hesaptır. Menkul değerlerin satın alınması halinde bu hesaba borç, satılmaları veya itfa edilmeleri halinde alacak kaydolunur. Bu hesapta izlenen menkul değerler gerçeğe uygun değer üzerinden hareket görür ve nominal değerleri üzerinden de bilanço dışı hesaplarda izlenir.

031 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KÂR/ZARARA YANSITILAN MENKUL DEĞERLER - YABANCI PARA

Bu hesap, dönem sonlarında ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümlerine göre değerlemeye tabi tutularak bakiyesi Türk parasına dönüştürülür. Yabancı para gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerler kur farkları ve iskonto primleri gelir tablosuna yansıtılır.

032 SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLER - TÜRK PARASI

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerler ve vadeye kadar elde tutulacak menkul değerler dışındaki bütün menkul değerler bu hesapta izlenir. Satılmaya hazır menkul değerlerin satın alınması halinde bu hesaba borç, satılmaları veya itfa edilmeleri halinde alacak kaydolunur. 032 Satılmaya Hazır Menkul Değerler - TP hesabı, ilgili değerlerin türüne ve ihraç eden kurum veya kuruluşa göre Tekdüzen Hesap Planı'nda gösterildiği şekilde yardımcı hesaplarda, nominal değerleri üzerinden de bilanço dışı hesaplarda izlenir.

Satılmaya hazır menkul değerler, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde değerlemeye tabi tutulur ve değerlendirme farkları ilgili özkaynak kalemlerine intikal ettirilir. Satılmaya hazır menkul değerlerin etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyetinden doğan farklar ise kâr/zarar ile ilişkilendirilir. Satılmaya hazır menkul değerlerin iskonto ve primleri, etkin faiz oranının hesaplanmasında dikkate alınarak faiz gelirinin bir parçası olarak gelir tablosuna yansıtılır.

033 SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLER - YABANCI PARA

Bu hesap, dönem sonlarında ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümlerine göre değerlemeye tabi tutularak bakiyesi Türk parasına dönüştürülür. Yabancı para satılmaya hazır menkul değerlerin kur farkları ve iskonto primleri gelir tablosuna yansıtılır.

038 MENKUL DEĞERLER DEĞER DÜŞÜŞÜ KARŞILIĞI (-) – TÜRK PARASI

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerlerin değerlendirilmiş tutarlarının (fiyatlarının) elde etme maliyetlerinden düşük olması halinde 820030 Menkul Değerler Değer Düşme Giderleri hesabına borç, bu hesaba alacak kaydı yapılmak suretiyle değer düşüşü kayıtlara yansıtılır. Ancak söz konusu kıymetlerin değerlendirilmiş tutarlarının (fiyatlarının), daha önceki değerlendirilmiş tutar-

larından (fiyatlarından) düşük olması halinde, öncelikle değer artışı ile ilgili olarak önceden yapılan kayıtların yeni değere göre düzeltilmesi gerekmekte olup, önceki değer artışının üzerinde bir değer kaybı varsa aradaki fark 820030 Menkul Değerler Değer Düşme Giderleri hesabına borç kaydedilerek gider yazılmalıdır. Değer artışı halinde önce söz konusu kıymetin değer düşüş karşılıkları ters kayıtla gelire dönüştürülür. Karşılığı aşan tutarda değer artışları ise 03019 Alım Satım Amaçlı Menkul Değerler Değer Artış Hesabının açıklamasına göre muhasebeleştirilir.

Satılmaya hazır menkul değerlerin kalıcı değer düşüş tutarları, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde, bu hesabın alacağına 820030 Menkul Değerler Değer Düşme Giderleri hesabının borcuna kaydedilmek suretiyle gider yazılır.

039 MENKUL DEĞERLER DEĞER DÜŞÜŞ KARŞILIĞI (-) – YABANCI PARA

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan yabancı para menkul değerlerin değerlendirilmiş tutarlarının (fiyatlarının) elde etme maliyetlerinden düşük olması halinde 821030 Menkul Değerler Değer Düşme Giderleri hesabına borç, bu hesaba alacak kaydı yapılmak suretiyle değer düşüşü kayıtlara yansıtılır.

Satılmaya hazır menkul değerlerin kalıcı değer düşüş tutarları, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde, bu hesabın alacağına 821030 Menkul Değerler Değer Düşme Giderleri hesabının borcuna kaydedilmek suretiyle gider yazılır.

222 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI – TÜRK PARASI

Dönem kârını ilgilendirdiği halde, henüz tahsil edilmemiş bulunan menkul değerler ve zorunlu karşılıklar faiz gelir reeskontları, faktoring alacaklarına ilişkin reeskontlar ve diğer faiz ve gelir reeskontlarının döneme isabet eden bölümü bu hesaba borç kaydedilerek ilgili kâr/zarar hesabının alacağına gösterilir.

Yapısal pozisyon olarak tutulan menkul değerlerin faiz ve gelir reeskontları ise özkaynaklar altında ilgili oldukları fon hesabı ile karşılıklı çalışır.

İlgili Türkiye Muhasebe Standardı çerçevesinde teslim tarihine göre muhasebeleştirilen menkul değerlerin işlem tarihi ile teslim tarihi arasında gerçekleşen değer artışları bu hesapta izlenir. Teslim tarihine göre muhasebeleştirilen menkul değerlerin işlem tarihi ile teslim tarihi arasında gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişiklikler, ilgili varlığın değerlendirilmesinde kullanılan esasa göre sonuç hesaplarına veya özkaynak kalemlerine intikal ettirilir.

Değerleme kurlarının başlangıç kurlarının üzerinde olması neticesinde dövize endeksli menkul değerlerin defter değerinde meydana gelen artışlar bu hesabın borcuna ilgili kâr/zarar hesabının alacağına kaydedilir.

223 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI – YABANCI PARA

Dönem kârını ilgilendirdiği halde, henüz tahsil edilmemiş bulunan yabancı para menkul değerler ve zorunlu karşılıklar faiz gelir reeskontları, faktoring alacaklarına ilişkin reeskontlar ve diğer faiz ve gelir reeskontlarının döneme isabet eden bölümü bu hesaba borç kaydedilerek ilgili kâr/zarar hesabının alacağına gösterilir.

244 VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER – TÜRK PARASI

Yatırım amaçlı Türk Lirası menkul kıymetlerin ve mülkiyeti bankada kalmak kaydıyla teminata verilen, bloke edilen ve repoya konu olan vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetlerin kaydına özgü aktif nitelikli bir hesaptır. Hesap dönem sonları itibarıyla etkin faiz oranı yöntemi kullanılarak itfa edilmiş maliyetiyle değerlemeye tabi tutulur ve değerlendirme farkları sonuç hesaplarına intikal ettirilir.

Repoya konu edilen vadeye kadar elde tutulacak menkul değerlerin gelir reeskontu ile repo işleminden sağlanan fonlar için gider reeskontu düzenli olarak hesaplanır.

Repo vadesinde anapara ve faizden oluşan toplam borç, müşteriye ilgili ödeme ve gider hesapları çalıştırılarak ödendikten sonra menkul değer daha önce bulunduğu hesap grubuna tekrar aktarılır.

245 VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER – TÜRK PARASI

Yatırım amaçlı yabancı para menkul kıymetlerin ve mülkiyeti bankada kalmak kaydıyla teminata verilen, bloke edilen ve repoya konu olan vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetlerin kaydına özgü aktif nitelikli bir hesaptır. Hesap dönem sonları itibarıyla etkin faiz oranı yöntemi kullanılarak itfa edilmiş maliyetiyle değerlemeye tabi tutulur ve değerlendirme farkları sonuç hesaplarına intikal ettirilir.

246 İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR VE VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER DEĞER DÜŞÜŞ KARŞILIĞI (-)-TÜRK PARASI

Vadeye kadar elde tutulacak Türk lirası menkul değerlerin değerlendirilmiş tutarlarının (fiyatlarının) elde etme maliyetlerinden veya daha önceki değerlendirilmiş tutarlarından (fiyatlarından) düşük olması halinde ilgili gider hesabına borç, bu hesaba alacak kaydı yapılmak suretiyle değer düşüşü kayıtlara yansıtılır. Ancak söz konusu kıymetlerin değerlendirilmiş tutarlarının (fiyatlarının), daha önceki değerlendirilmiş tutarlarından (fiyatlarından) düşük olması halinde, öncelikle değer artışı ile ilgili olarak önceden yapılan kayıtların yeni değere göre düzeltilmesi gerekmekte olup, önceki değer artışının üzerinde bir değer kaybı varsa aradaki fark ilgili gider hesabına borç kaydedilerek gider yazılmalıdır.

Değer artışı halinde, önce söz konusu vadeye kadar elde tutulacak menkul değere ait ayrılan değer düşüş karşılıkları ters kayıtla gelire dönüştürülür. Karşılığı aşan tutarda değer artışları için ise 244 numaralı hesabın altında yer alan Yeniden Değerleme Artışı hesap açıklamasından yararlanılır.

247 İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR VE VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER DEĞER DÜŞÜŞ KARŞILIĞI (-)-YABANCI PARA

Vadeye kadar elde tutulacak yabancı para menkul değerlerin değerlendirilmiş tutarlarının (fiyatlarının) elde etme maliyetlerinden veya daha önceki değerlendirilmiş tutarlarından (fiyatlarından) düşük olması halinde ilgili gider hesabına borç, bu hesaba alacak kaydı yapılmak suretiyle değer düşüşü kayıtlara yansıtılır. Ancak söz konusu kıymetlerin değerlendirilmiş tutarlarının (fiyatlarının), daha önceki değerlendirilmiş tutarlarından (fiyatlarından) düşük olması halinde, öncelikle değer artışı ile ilgili olarak önceden yapılan kayıtların yeni değere göre düzeltilmesi gerekmekte olup, önceki değer artışının üzerinde bir değer kaybı varsa aradaki fark ilgili gider hesabına borç kaydedilerek gider yazılmalıdır.

Değer artışı halinde, önce söz konusu vadeye kadar elde tutulacak menkul değere ait ayrılan değer

düşüş karşılıkları ters kayıtlarla gelire dönüştürülür. Karşılığı aşan tutarda değer artışları için ise 245 numaralı hesabın altında yer alan Yeniden Değerleme Artışı hesap açıklamasından yararlanılır.

414 SERMAYE YEDEKLERİ – TÜRK PARASI

Hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları ve yeniden değerlendirme farkları gibi sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve bankada bırakılan tutarların izlendiği hesap grubudur.

41403 MENKUL DEĞERLER DEĞERLEME FARKLARI - TÜRK PARASI

032 Satılmaya Hazır Menkul Değerler-T.P, defteri kebir hesapları altında izlenen ve menkul değerler ile iştirakler ve bağlı ortaklıklar portföyünde izlenen kıymetlerin değerlendirme farklarının muhasebeleştirildiği bir hesaptır. Hesap, 03290 Menkul Değerler Değer Artış Hesabı ile iştirakler, bağlı ortaklıklar hesapları altında izlenen “Değerleme Artışı” ile 038 Menkul Değer Değer Düşüş Karşılığı - T.P. ve 246 İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değer Değer Düşüş Karşılığı (-) – T.P. hesaplarıyla karşılıklı çalışır.

Satılmaya hazır menkul değerlerin değerlendirme farkları 032 Satılmaya Hazır Menkul Değerler – T.P. hesabının açıklaması çerçevesinde kayıtlara yansıtılır.

415 SERMAYE YEDEKLERİ – YABANCI PARA

Yabancı para olması kaydıyla 414 Sermaye Yedekleri hesabı açıklamaları bu hesap için de geçerlidir.

41503 MENKUL DEĞERLER DEĞERLEME FARKLARI - YABANCI PARA

İlgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde özkaynak kalemleri arasında izlenmesi öngörülen yabancı para menkul değer ve ortaklık paylarına ilişkin değerlendirme farkları, 41403 Menkul Değerler Değerleme Farkları hesabının açıklaması dikkate alınarak bu hesapta izlenir.

580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER - TÜRK PARASI

Alım-satım amaçlı, satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulacak Türk parası menkul değerlerden alınan faizlerin kaydedildiği hesaptır.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerlerin gerçeğe uygun değeri ile elde etme maliyeti arasındaki fark faiz geliri olarak bu hesaba kaydedilir. Ancak, menkul değer gerçeğe uygun değerinin itfa edilmiş maliyetinin üzerinde olması halinde, gerçeğe uygun değer ile itfa edilmiş maliyet arasındaki olumlu fark 750 Sermaye Piyasası İşlemleri Kârları - T.P. hesabına gelir olarak yazılır. Menkul değer gerçeğe uygun değerinin itfa edilmiş maliyetinin altında olması halinde ise itfa edilmiş maliyet ile gerçeğe uygun değer arasındaki olumsuz fark 870 Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları - T.P. hesabına gider olarak yazılır.

581 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER – YABANCI PARA

Alım-satım amaçlı, satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulacak yabancı para menkul değerlerden alınan faizlerin kaydedildiği hesaptır.

750 SERMAYE PİYASASI İŞLEMLERİ KÂRLARI - TÜRK PARASI

Türk parası menkul değerlerin satışından doğan kârlar ile menkul değerlerin alım-satımı ile ilgili komisyon bedellerinin kaydedildiği bir hesaptır.

Menkul değerlerin satış tutarı ile elde etme maliyeti arasındaki fark faiz geliri olarak 580 Menkul Değerlerden Alınan Faizler – T.P. hesabına kaydedilirken, satış fiyatının, satış tarihindeki itfa edilmiş maliyetin üzerinde olması durumunda, itfa edilmiş maliyet ile satış tutarı arasındaki olumlu fark bu hesaba gelir olarak yazılır.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerlerin değerlendirme farkları 580 Menkul Değerlerden Alınan Faizler – T.P. hesap açıklamasında belirtildiği şekilde muhasebeleştirilir.

75003 Değerleme Kazancı hesabı, gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerlerin değer artış hesapları ile karşılıklı çalışır.

751 SERMAYE PİYASASI İŞLEMLERİ KÂRLARI – YABANCI PARA

Yabancı para menkul değerlerin satışından doğan kârlar ile menkul değerlerin alım-satımı ile ilgili komisyon bedellerinin kaydedildiği bir hesaptır.

Menkul değerlerin satış tutarı ile elde etme maliyeti arasındaki fark faiz geliri olarak 581 Menkul Değerlerden Alınan Faizler – Y.P. hesabına kaydedilirken, satış fiyatının, satış tarihindeki itfa edilmiş maliyetin üzerinde olması durumunda, itfa edilmiş maliyet ile satış tutarı arasındaki olumlu fark bu hesaba gelir olarak yazılır.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerlerin değerlendirme farkları 581 Menkul Değerlerden Alınan Faizler – Y.P. hesap açıklamasında belirtildiği şekilde muhasebeleştirilir.

75103 Değerleme Kazancı hesabı, gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerlerin değer artış hesapları ile karşılıklı çalışır.

820 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞME GİDERLERİ - TÜRK PARASI

82003 DİĞER KARŞILIK VE DEĞER DÜŞME GİDERLERİ

820030 MENKUL DEĞERLER DEĞER DÜŞME GİDERLERİ

Türk parası menkul değerlerin değerlendirilmiş tutarlarının maliyet bedellerinin altına düşmesi sonucu doğan değer düşüklüğü tutarları 032 Satılmaya Hazır Menkul Değerler – T.P. ve 038 Menkul Değerler Değer Düşüş Karşılığı – T.P. hesaplarının açıklamaları çerçevesinde, bu hesaba borç verilerek zarar yazılır.

820031 İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR VE VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER DEĞER DÜŞÜŞ GİDERLERİ

Türk parası iştirakler, bağlı ortaklıklar ve vadeye kadar elde tutulacak menkul değerlerin maliyet bedellerinde veya değerlendirilmiş bedellerinde değer düşüklüğü meydana gelmesi halinde, değer düşüklüğü tutarı 246 İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler Değer Düşüş Karşılığı (-) - T.P. hesabına alacak ve bu hesaba borç verilerek zarar yazılır.

821 KARŞILIK VE DEĞER DÜŞME GİDERLERİ – YABANCI PARA

82103 DİĞER KARŞILIK VE DEĞER DÜŞME GİDERLERİ

821030 MENKUL DEĞERLER DEĞER DÜŞME GİDERLERİ

Yabancı para menkul değerlerin değerlendirilmiş tutarlarının maliyet bedellerinin altına düşmesi sonucu doğan değer düşüklüğü tutarları 033 Satılmaya Hazır Menkul Değerler – Y.P. ve 039 Menkul Değerler Değer Düşüş Karşılığı – Y.P. hesaplarının açıklamaları çerçevesinde, bu hesaba borç verilerek zarar yazılır.

821031 İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR VE VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER DEĞER DÜŞÜŞ GİDERLERİ

Yabancı para iştirakler, bağlı ortaklıklar ve vadeye kadar elde tutulacak menkul değerlerin maliyet bedellerinde veya değerlendirilmiş bedellerinde değer düşüklüğü meydana gelmesi halinde, değer düşüklüğü tutarı 247 İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler Değer Düşüş Karşılığı (-) - Y.P. hesabına alacak ve bu hesaba borç verilerek zarar yazılır.

870 SERMAYE PİYASASI İŞLEMLERİ ZARARLARI - TÜRK PARASI

Türk parası menkul değerlerin satışından doğan zararların kaydedildiği bir hesaptır. Menkul değerlerin satış tutarı ile elde etme maliyeti arasındaki fark faiz geliri olarak 580 Menkul Değerlerden Alınan Faizler – T.P. hesabına kaydedilirken, satış fiyatının, satış tarihindeki itfa edilmiş maliyetin altında olması durumunda, itfa edilmiş maliyet ile satış tutarı arasındaki olumsuz fark bu hesaba gider olarak yazılır.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerlerin değerlendirme farkları 580 Menkul Değerlerden Alınan Faizler – T.P. hesap açıklamasında belirtildiği şekilde muhasebeleştirilir.

871 SERMAYE PİYASASI İŞLEMLERİ ZARARLARI - YABANCI PARA

Yabancı para menkul değerlerin satışından doğan zararların kaydedildiği bir hesaptır. Menkul değerlerin satış tutarı ile elde etme maliyeti arasındaki fark faiz geliri olarak 581 Menkul Değerlerden Alınan Faizler – Y.P. hesabına kaydedilirken, satış fiyatının, satış tarihindeki itfa edilmiş maliyetin altında olması durumunda, itfa edilmiş maliyet ile satış tutarı arasındaki olumsuz fark bu hesaba gider olarak yazılır.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan menkul değerlerin değerlendirme farkları 581 Menkul Değerlerden Alınan Faizler – Y.P. hesap açıklamasında belirtildiği şekilde muhasebeleştirilir.

996 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR - TÜRK PARASI

Diğer nazım hesapları ilgilendirmeyen bilanço dışı işlemler ile menkul kıymetler yatırım fonlarının Türk parası faaliyetleri de bu hesapta izlenir. Bu hesap 998 Diğer Bilanço Dışı Hesaplardan Borçlar – T.P. hesabıyla karşılıklı çalışır. Borçlanma senetlerinin ilk muhasebeleştirilmesinde bu hesaba borç, bilanço dışı bırakılması (örneğin satışı) halinde alacak verilir.

997 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR – YABANCI PARA

Diğer nazım hesapları ilgilendirmeyen bilanço dışı işlemler ile yabancı para menkul kıymetler faaliyetleri de bu hesapta izlenir. Bu hesap 999 Diğer Bilanço Dışı Hesaplardan Borçlar – Y.P. hesabıyla karşılıklı çalışır. Borçlanma senetlerinin ilk muhasebeleştirilmesinde bu hesaba borç, bilanço dışı bırakılması (örneğin satışı) halinde alacak verilir.